

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

દુખમોચન પાંડે અને અન્ય

વી.

બિહાર રાજ્ય

સપ્ટેમ્બર ૨૫, ૧૯૯૭

[જી. એન. રે અને જી. બી. પટ્ટનાયક, ન્યાયમૂર્તિઓ]

ક્રિમિનલ લો:

ઈન્ડિયન પીનલ કોડ, ૧૮૬૦:

કલમો ૩૦૨/૩૪ અને ૩૨૫/૩૪-લાગુ પડવા અંગે-સામાન્ય ઈરાદો-
તબક્કાઓ જેમના પર, તે બની શકે છે-ઠેરવવામાં આવ્યું કે, ગુનાની પ્રગતિ
દરમિયાન અગાઉથી અથવા ઘટનાસ્થળે બની શકે છે-ગુનાના આચરણ
દરમિયાન ત્વરિત ક્ષણે સામાન્ય ઈરાદો વિકસી શકે છે-જો કે, પછીના તબક્કે

ત્વરિત ક્ષણે વિકસેલો સામાન્ય ઇરાદો એક જ સમયે અનેક વ્યક્તિઓને સમાન રીતે પ્રેરિત કરતા સમાન ઇરાદાથી અલગ છે-કેટલીક વ્યક્તિઓના મૃત્યુમાં પરિણમતા કોઈ પ્રત્યક્ષ કૃત્ય કરનાર તમામ વ્યક્તિઓમાં સામાન્ય ઇરાદાનું અસ્તિત્વ, એ હકીકતનો પ્રશ્ન છે જે સંજોગો પરથી અનુમાનિત કરી શકાય છે.

ક્રિમિનલ ટ્રાયલ:

ધા અને હથિયારો-સ્વરૂપ-ગુનાહિત કૃત્ય કરનાર વ્યક્તિઓના સામાન્ય ઇરાદાના અસ્તિત્વને નક્કી કરવા માટે સુસંગત-હકીકતનો પ્રશ્ન.

ઈજાગ્રસ્ત સાક્ષીઓ-નિવેદનોમાં એકરૂપતા-ઠેરવવામાં આવ્યું કે, તેમને શીખવાડેલા સાક્ષીઓ ગણવા અને તેમના પુરાવા નકારી કાઢવા માટે પૂરતું કારણ નથી, ખાસ કરીને જ્યારે ટ્રાયલ કોર્ટ તેમજ હાઈકોર્ટે મુખ્ય સાક્ષીના પુરાવાને સમર્થન આપતા તેને વિશ્વસનીય હોવાનું શોધી કાઢ્યું હોય-પીનલ કોડ-કલમો ૩૦૨/૩૪ અને ૧૪૭-હેઠળ ટ્રાયલ.

એફ.આઈ.આર.-ચક્ષુદર્શી સાક્ષી દ્વારા લખાયેલ-તેમાં થોડી અતિશયોકિત-હકીકતો પર, ઠેરવવામાં આવ્યું કે, સમગ્ર ફરિયાદપક્ષના કેસને નકારી કાઢવા માટે પૂરતું નથી-પીનલ કોડ-કલમો ૩૦૨/૩૪ અને ૧૪૭-હેઠળ ટ્રાયલ.

સાક્ષીઓ-ચક્ષુદર્શી સાક્ષીઓ-તેમના દ્વારા લખાયેલ એફ.આઈ.આર.-
તેવી એફ.આઈ.આર. માં થોડી અતિશયોકિત-વિશિષ્ટ હકીકતોમાં, ઠેરવવામાં
આવ્યું કે, તેમને અવિશ્વસનીય સાક્ષી ગણવા માટે પૂરતું નથી-પીનલ કોડ
કલમો ૩૦૨/૩૪-હેઠળ દ્રાયલ.

ધ કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસિજર, ૧૯૭૩:

કલમ ૧૬૧-તે હેઠળ સાક્ષીઓના નિવેદનો નોંધવામાં વિલંબ-હકીકતો
પર, ઠેરવવામાં આવ્યું કે, ઘાતક નથી.

ભારતનું સંવિધાન :

અનુચ્છેદ ૧૩૬-ક્રિમિનલ અપીલ-પુરાવાનું પુનઃમૂલ્યાંકન-ઠેરવવામાં
આવ્યું કે, સામાન્ય રીતે સુપ્રિમ કોર્ટ પુરાવાનું પુનઃમૂલ્યાંકન કરતી નથી પરંતુ જો
ન્યાયના હિત માટે જરૂરી હોય તો તેમ કરવા માટે પ્રતિબંધિત નથી.

ફરિયાદપક્ષનો કેસ ટૂંકમાં એવો હતો કે એક દિવસ જ્યારે માહિતી આપનાર
ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧૮ ના મજૂરો તેના ખેતરમાં ડાંગરનું રોપણ કરી રહ્યા
હતા, ત્યારે વિવિધ જીવલેણ હથિયારોથી સજ્જ આશરે ૨૦૦ લોકોનું ટોળું ખેતરે
આવ્યું અને મજૂરોને કામ બંધ કરવા કહ્યું. માહિતી આપનાર, ફરિયાદપક્ષના
સાક્ષી-૧૮ દ્વારા ટોળાના આવા જોહુકમીભર્યા કૃત્યનો વિરોધ કરવામાં આવતા,
ટોળામાંથી યુ-૧ અને યુ-૨ નામની બે વ્યક્તિઓએ ટોળાને મજૂરોને મારી

નાખવા નિર્દેશ આપ્યો. ત્યારબાદ ટોળામાંથી અપીલકર્તા સહિત બે વ્યક્તિઓએ તેમની સંબંધિત બંદૂકોમાંથી ગોળીબાર કર્યો, જેના પરિણામે આર અને એ નામની બે વ્યક્તિઓ નીચે પડી ગઈ અને મૃત્યુ પામી. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી- ૧૮ નજીકના ખેતરમાં છુપાઈ ગયો. તે દરમિયાન તણાવને કારણે ગામમાં મુકામ કરી રહેલી પોલીસ મેજિસ્ટ્રેટ સાથે ઘટનાસ્થળે પહોંચી ત્યારે આરોપીઓ ભાગી ગયા હતા. ટ્રાયલ કોર્ટે તમામ આરોપી વ્યક્તિઓને ઇન્ડિયન પીનલ કોડની કલમો ૩૦૨/૧૪૯ અને ૩૦૨/૩૪ હેઠળ દોષિત ઠેરવ્યા અને તેમને આજીવન કેદની સજા ફટકારી. આ ઉપરાંત, કેટલાક આરોપી વ્યક્તિઓને કલમ ૧૪૭ હેઠળ અને બાકીનાને ઇન્ડિયન પીનલ કોડની કલમ ૧૪૮ હેઠળ દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યા હતા પરંતુ વિજ્ઞાન ટ્રાયલ જજ દ્વારા આ કલમો હેઠળ કોઈ અલગ સજા આપવામાં આવી ન હતી. અપીલ પર, હાઈકોર્ટે પુરાવાઓની નવેસરથી ચકાસણી કરીને કલમ ૩૦૨/૧ **configured** ૧૪૯ હેઠળની દોષસિદ્ધિ અને સજા રદ કરી હતી પરંતુ કલમ ૩૦૨/૩૪ હેઠળની દોષસિદ્ધિ અને સજા સહિત અન્ય આરોપો પરની દોષસિદ્ધિને માન્ય રાખી હતી. તેથી હાલની અપીલ.

આરોપી અપીલકર્તાઓએ દલીલ કરી હતી કે હાઈકોર્ટ સમક્ષ કલમ ૧૪૯ હેઠળનો આરોપ નિષ્ફળ ગયો હોવાથી અને મંડળીનો હેતુ ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી- ૧૮ ના મજૂરોને ડાંગરનું રોપણ કરતા અટકાવવાનો હોવાથી, જ્યાં સુધી એવું સ્થાપિત ન થાય કે હુમલાખોરોએ મૃતક વ્યક્તિઓને મારી નાખવા માટે

ઘટનાસ્થળે ત્વરિત ક્ષણે સામાન્ય ઇરાદો વિકસાવ્યો હતો, ત્યાં સુધી કલમો ૩૦૨/૩૪ હેઠળની દોષસિદ્ધિ ટકી શકે નહીં. તેઓએ વધુમાં દલીલ કરી હતી કે ગોળીબારની ઇજાઓ શરીરના મહત્વના ભાગ પર ન હોવાથી, જે વ્યક્તિએ ગોળીબારની ઇજાઓ પહોંચાડી હોવાનું કહેવાય છે તેને ખૂનના ગુના માટે જવાબદાર ગણી શકાય નહીં.

અપીલો આંશિક રીતે મંજૂર કરતા, આ કોર્ટે

ઠેરવેલ કે: ૧.૧. ગુનામાં સહભાગીઓ વચ્ચે સામાન્ય ઇરાદાનું અસ્તિત્વ એ ઇન્ડિયન પીનલ કોડની કલમ ૩૪ ને આકર્ષવા માટે એક આવશ્યક તત્વ છે અને આપો ઇરાદો અગાઉથી અથવા ગુનાની પ્રગતિ દરમિયાન ઘટનાસ્થળે બની શકે છે. સામાન્ય રીતે, તે પૂર્વ-આયોજિત યોજના સૂચવે છે જે બદલામાં મનની પૂર્વ બેઠક પૂર્વનિર્ધારિત કરે છે. પરંતુ આપેલ કેસમાં, આપો સામાન્ય ઇરાદો ગુનાના આચરણ દરમિયાન ત્વરિત ક્ષણે વિકસી શકે છે. પરંતુ ત્વરિત ક્ષણે વિકસેલો આપો સામાન્ય ઇરાદો એક જ સમયે અનેક વ્યક્તિઓને પ્રેરિત કરતા સમાન ઇરાદાથી અલગ છે, અને તેથી, સદર તફાવત એ નક્કી કરવા માટે સુસંગત રહેશે કે શું ઇન્ડિયન પીનલ કોડની કલમ ૩૪ એ તમામ વ્યક્તિઓને લાગુ કરી શકાય કે જેમણે ત્વરિત ક્ષણે કોઈ પ્રત્યક્ષ હુમલો કર્યો હોઈ શકે છે. સામાન્ય ઇરાદા અને સમાન ઇરાદા વચ્ચેનો તફાવત સૂક્ષ્મ હોઈ શકે છે, પરંતુ તેમ છતાં તે એક વાસ્તવિક તફાવત છે અને જો તેની અવગણના કરવામાં આવે તો ન્યાયનો અન્યાય થઈ શકે છે.

ક્રિપાલ અને અન્ય વી. ઉત્તર પ્રદેશ રાજ્ય, એ.આઈ.આર. (૧૯૫૪)
એસ.સી. ૭૦૬;

પાંડુરંગ, તુકિયા અને ભિલ્લિયા વી. ધ સ્ટેટ ઓફ હૈદરાબાદ, [૧૯૫૫] ૧
એસ.સી.આર. ૧૦૮૩;

મોહન સિંહ વી. પંજાબ રાજ્ય, [૧૯૬૨] સપ્લિમેન્ટ ૩ એસ.સી.આર.
૮૪૮ અને હરદેવ સિંહ અને અન્ય વી. ધ સ્ટેટ ઓફ પંજાબ, [૧૯૭૫] ૩
એસ.સી.સી. ૭૩૧, પર આધાર રાખવામાં આવેલ.

૧.૨. પ્રશ્ન એ છે કે, જે તમામ વ્યક્તિઓએ પ્રત્યક્ષ હુમલો કર્યો હતો જેના પરિણામે ફરિયાદપક્ષના પક્ષકારોના કેટલાક સભ્યોના મૃત્યુ થયા હતા, તેઓ આવી વ્યક્તિઓના ખૂનનો સામાન્ય ઇરાદો ધરાવતા હતા કે કેમ તે હકીકતનો પ્રશ્ન રહેશે અને આવા સામાન્ય ઇરાદાના અસ્તિત્વનો કોઈ પ્રત્યક્ષ પુરાવો આપવો મુશ્કેલ છે. તે માત્ર સંજોગો પરથી જ અનુમાનિત કરી શકાય છે. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, જ્યાં સુધી કેસના સાબિત થયેલા સંજોગોમાંથી જરૂરી અનુમાન તરીકે આવો સામાન્ય ઇરાદો સ્થાપિત ન થાય ત્યાં સુધી આરોપી વ્યક્તિઓ તેમના સંબંધિત પ્રત્યક્ષ હુમલાઓ માટે વ્યક્તિગત રીતે જવાબદાર હોઈ શકે છે અને અન્ય કોઈ વ્યક્તિ દ્વારા કરવામાં આવેલા કૃત્ય માટે નહીં. આરોપી વ્યક્તિઓ કેટલાક હથિયારોથી સજ્જ હતા તે માત્ર હકીકત જ ખૂન કરવા માટે તે તમામના સામાન્ય ઇરાદાને જવાબદાર ઠેરવવા માટે પૂરતી નથી, ખાસ

કરીને જ્યારે હાલના કેસમાં ફરિયાદપક્ષનો કેસ પોતે જ એવો છે કે આરોપી વ્યક્તિઓ મજૂરોને રોપણની કામગીરી ચાલુ રાખતા અટકાવવાના એકમાત્ર હેતુથી ખેતરમાં આવ્યા હતા. તેથી, હુમલાના હથિયાર, શરીરના જે ભાગ પર આવો હુમલો કરવામાં આવ્યો હતો, તેના કારણે થયેલી ઇજાઓનું સ્વરૂપ દર્શાવતા તબીબી પુરાવા અને બે વ્યક્તિઓના મૃત્યુના અંતિમ કારણની તપાસ કરવી જરૂરી રહેશે.

૧.૩. એ ના શબનું પોસ્ટમોર્ટમ કરનાર ડૉક્ટરના જણાવ્યા અનુસાર, નવ ઇજાઓમાંથી બે ઘાતક હતી અને કોઈ તીક્ષ્ણ અણીદાર હથિયારના કારણે થઈ હતી અને મૃત્યુ આઘાત, રક્તસ્ત્રાવ અને મહત્વપૂર્ણ અંગોને ઇજા થવાને કારણે થયું હતું. મૃતકને થયેલી ઇજાઓના સ્વરૂપ પરથી વ્યાજબી રીતે કહી શકાય કે બે ઘાતક ઇજાઓ ભાલાના હુમલાનું પરિણામ હોઈ શકે છે. ઇજાઓના સ્વરૂપ અને લાકડીઓ ધારણ કરેલા આરોપીઓ દ્વારા ઉપયોગમાં લેવાયેલા હુમલાના હથિયારોના સ્વરૂપ અને એ ના શરીરના જે ભાગ પર તેઓએ હુમલો કર્યો હતો તેના પરથી, લાકડીઓ ચલાવતા આરોપીઓ એ નું ખૂન કરવાનો સામાન્ય ઇરાદો ધરાવતા હતા તેવું માનવું શક્ય ન હોઈ શકે. કલમ ૩૪ ના હેતુઓ માટે સામાન્ય ઇરાદાનું અનુમાન કરવા માટે, કેસના પુરાવા અને સંજોગોએ શંકાને કોઈ સ્થાન આપ્યા વિના સ્થાપિત કરવું જોઈએ કે વિવિધ આરોપીઓ વચ્ચે મનની બેઠક અને વિચારોનું જોડાણ થયું હતું અને તેના અમલીકરણમાં આરોપી વ્યક્તિઓના પ્રત્યક્ષ કૃત્યો બહાર આવ્યા હતા. તેથી, એ નું ખૂન કરવા બદલ લાકડીઓ

ધારણ કરનાર આરોપી વ્યક્તિઓની ઇન્ડિયન પીનલ કોડની કલમો ૩૦૨/૩૪ હેઠળની દોષસિદ્ધિ ટકી શકે નહીં અને તેને કલમો ૩૨૫/૩૪ હેઠળની દોષસિદ્ધિમાં બદલવી પડશે. જો કે એ ના શરીર પર ગોળીબારની કોઈ ઇજા નહોતી પરંતુ બે આરોપી-અપીલકર્તાઓએ, લલકારના જવાબમાં, પહેલા તેમના હાથમાં રહેલી બંદૂકોમાંથી ગોળીબાર કર્યો હતો, ત્યારબાદ અન્ય તમામ લોકોએ તેમના હાથમાં રહેલા સંબંધિત હથિયારો વડે હુમલો કર્યો હતો. તેથી, આ બે વ્યક્તિઓની તેમજ ભાલા ધારણ કરનાર આરોપી અપીલકર્તાઓની કલમો ૩૦૨/૩૪ હેઠળની દોષસિદ્ધિ અને એ ગું ખૂન કરવા બદલ તે હેઠળની આજીવન કેદની સજાને માન્ય રાખવી પડશે.

૧.૪. ડૉક્ટરના જણાવ્યા અનુસાર, આર ના શબ પરની તમામ પંદર ઇજાઓ મૃત્યુ પહેલાની પ્રકૃતિની હતી અને તેમાંથી ચાર ઘાતક હતી. એક ઘાતક અને એક બિન-ઘાતક ઇજા તીક્ષ્ણ કાપવાના હથિયારથી થઈ હતી અને બાકીની ત્રણ ઘાતક ઇજાઓ તેમજ છ અન્ય ઇજાઓ કોઈ તીક્ષ્ણ અણીદાર હથિયાર દ્વારા થઈ હતી. અન્ય ત્રણ ઇજાઓ (એક છોલાયા સિવાય) ગોળીબારના કારણે થઈ હતી. મૃત્યુ આઘાત, રક્તસ્ત્રાવ અને મહત્વપૂર્ણ અંગો પરની ઇજાઓને કારણે થયું હતું. ખૂનના કેસમાં જ્યાં સંતોષકારક પુરાવા દ્વારા સ્થાપિત થાય છે કે તમામ આરોપીઓ એકબીજા સાથે મળીને કામ કરી રહ્યા હતા અને હુમલો કરવામાં એકબીજા સાથે સંકળાયેલા હતા અને મૃતક પર બહુવિધ ઇજાઓ મળી આવી

હતી, તે શંકાને કોઈ સ્થાન આપતું નથી કે તમામ આરોપીઓ મૃત્યુ નિષ્પન્નવવાનો સામાન્ય ઈરાદો ધરાવતા હતા.

આહેર પીઠા વાજશી અને અન્ય વી. ગુજરાત રાજ્ય, એ.આઈ.આર. (૧૯ **default** ૩) એસ.સી. ૫૯૯, પર આધાર રાખવામાં આવેલ.

૨. મૃતક આર ના શબ પર મળી આવેલી ઈજાઓના સ્વરૂપ અને આરોપીઓના હાથમાં રહેલા હુમલાના હથિયારોને ધ્યાનમાં લેતા, એવું માની શકાય નહીં કે તે બધા આર ને મારી નાખવાનો સામાન્ય ઈરાદો ધરાવતા ન હતા જે યુ-૧ દ્વારા આપવામાં આવેલા લલકારના જવાબમાં ત્વરિત ક્ષણે વિકસ્યો હતો. વાસ્તવમાં તેમના હાથમાં જીવલેણ હથિયારો સાથે તેઓએ મૃતક આર પર નિર્દયતાથી હુમલો કર્યો હતો અને તેથી કલમો ૩૦૨/૩૪ હેઠળ તેમની દોષસિદ્ધિ સંપૂર્ણપણે ન્યાયી છે. તેથી, આર નું ખૂન કરવા બદલ તમામ ૧૨ આરોપી-અપીલકર્તાઓની કલમો ૩૦૨/૩૪ હેઠળની દોષસિદ્ધિ અને તે હેઠળની સજા પુષ્ટિ કરવામાં આવે છે.

૩. મુખ્ય સાક્ષી, એટલે કે, ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧૮ ના પુરાવાની કાળજીપૂર્વક ચકાસણી કર્યા પછી, તેને અવિશ્વસનીય સાક્ષી માનવું શક્ય નથી. ન તો એવું માનવું શક્ય છે કે તેણે ઘટના જોઈ ન હતી અને લેખિત એફ.આઈ.આર. માં આરોપી વ્યક્તિઓના નામ માત્ર સામેલ કર્યા હતા. કોઈ શંકા નથી કે કેટલીક અતિશયોકિતઓ છે અને તેથી હાઈકોર્ટ એવા નિષ્કર્ષ પર

આવવામાં ન્યાયી હતી કે એફ.આઈ.આર. ઘટનાસ્થળે લખવામાં આવી ન હતી જેમ કે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧૮ દ્વારા જણાવવામાં આવ્યું છે. પરંતુ આ આધારે, સમગ્ર ફરિયાદપક્ષના કેસને નકારી શકાય નહીં, ખાસ કરીને જ્યારે ફરિયાદપક્ષ વતી તપાસવામાં આવેલા ૧૨ સાક્ષીઓમાંથી ૫ ઇજાગ્રસ્ત સાક્ષીઓ છે. આ ઇજાગ્રસ્ત સાક્ષીઓ હુમલાની રીત, હુમલાનું સ્થળ, વિવિધ આરોપી વ્યક્તિઓ દ્વારા ઉપયોગમાં લેવાયેલા હથિયારો, બે મૃતક વ્યક્તિઓ પર હુમલો કરનાર વ્યક્તિઓ, ઘટનાના તુરંત બાદ મેજિસ્ટ્રેટનું આગમન, તપાસ કરનાર અધિકારીનું ખેતરમાં આગમન, ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧૮ દ્વારા મેજિસ્ટ્રેટને એફ.આઈ.આર. સોંપવા અંગેના ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧૮ ના પુરાવાને સમર્થન આપે છે. આ ઇજાગ્રસ્ત સાક્ષીઓના સંબંધમાં આરોપી-અપીલકર્તાઓની સામાન્ય ટિપ્પણી એ છે કે તેઓએ ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧૮ દ્વારા જે કહેવામાં આવ્યું હતું તે પોપટની જેમ પુનરાવર્તિત કર્યું હતું. આ આધારે તેમની જુબાનીને નકારી કાઢવી શક્ય નથી, ખાસ કરીને જ્યારે સેશન્સ જજ તેમજ હાઈકોર્ટે તેમના પુરાવાઓની સંપૂર્ણ ચકાસણી કર્યા પછી તેમને મુખ્ય સાક્ષી ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧૮ ના પુરાવાને સમર્થન આપતા વિશ્વસનીય માન્યા છે.

૪. સામાન્ય રીતે સુપ્રિમ કોર્ટ, સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૧૩૬ હેઠળ, હકીકતના પ્રશ્ન પર અથવા પુરાવાના મૂલ્યાંકન પર હાઈકોર્ટના નિષ્કર્ષો અને પુરાવાનું પુનઃમૂલ્યાંકન કરતી નથી અને તેને અંતિમ ગણવામાં આવે છે. પરંતુ તેની સાથે જ જો ન્યાયના હિત માટે જરૂરી હોય તો સુપ્રિમ કોર્ટ માટે પુરાવાનું

પુનઃમૂલ્યાંકન કરવા માટે કોઈ પ્રતિબંધ નથી. હાલના કેસમાં ૨૦૦ વ્યક્તિઓના ટોળામાંથી ૪૭ જેટલા લોકો સામે આરોપ મૂકવામાં આવ્યો છે અને આખરે તેમને પીનલ કોડની વિવિધ કલમો હેઠળ દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યા છે અને દોષસિદ્ધિ ચક્ષુદર્શી નિવેદનો પર આધારિત છે. આ બાબતને ધ્યાનમાં લેતા, સુપ્રિમ કોર્ટ માટે પુરાવાની તપાસ કરવી યોગ્ય છે કે ચક્ષુદર્શી પુરાવાના સ્પષ્ટ ભૂલભરેલા મૂલ્યાંકન દ્વારા ન્યાયનો કોઈ અન્યાય થયો છે કે કેમ.

ક્રિમિનલ અપીલેટ જ્યુરિસ્ટિકશન: ૧૮૨ ની ક્રિમિનલ અપીલ નંબર ૧૯૭.

પટના હાઈકોર્ટના ક્રિમિનલ અપીલ નંબર ૮૯/૧૯૭૮ માં તારીખ ૧૧.૧૨.૮૧ ના ચુકદા અને હુકમ પરથી.

તેમજ

૧૯૮૨ ની ક્રિમિનલ અપીલ નંબર ૧૯૮.

યુ. આર. લલિત, કે. બી. એન. સિંહા, સુશ્રી મધુ એ. શરણ, એ. શરણ, (ડી. એન. ગોબર્ધન) બિહાર રાજ્ય તરફે, રતન કુમાર ચૌધરી અને અનિલ કુમાર ઝા હાજર રહેલા પક્ષકારો તરફે.

કોર્ટનો ચુકાદો ન્યાયમૂર્તિ પટ્ટનાયક દ્વારા આપવામાં આવેલ.

પટ્ટનાયક, ન્યાયમૂર્તિ. આ બંને અપીલો એક જ સેશન્સ ટ્રાયલ, ૧૯૭૫ ની સેશન્સ ટ્રાયલ નંબર ૧૨૫ માંથી ઉદ્ભવે છે જેનો નિકાલ વિદ્વાન એડિશનલ સેશન્સ જજ, દરભંગા દ્વારા ૩૦ મી માર્ચ, ૧૯૭૮ ના રોજ કરવામાં આવ્યો હતો. સદર ચુકાદા દ્વારા આરોપી વ્યક્તિઓને કલમ ૩૦૨/૧૪૮ હેઠળ દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યા હતા અને તેમને આજીવન કેદની સજા ફટકારવામાં આવી હતી. આરોપી વ્યક્તિઓમાંથી સત્તાવીસને કલમ ૧૪૭ હેઠળ દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યા હતા પરંતુ કોઈ અલગ સજા આપવામાં આવી ન હતી. બાકીના આરોપી વ્યક્તિઓને ઇન્ડિયન પીનલ કોડની કલમ ૧૪૮ હેઠળ દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યા હતા પરંતુ કોઈ અલગ સજા આપવામાં આવી ન હતી. આરોપી દુખમોપાન પાંડે, સર્વનારાયણ મિશ્રા, ઉપેન્દ્ર પાંડે, સંજમ પાંડે, જૈનંદન મિશ્રા, કપિલેશ્વર મંડળ, ભુવનેશ્વર મંડળ, જનક દાસ, ઉત્તમ પાંડે, તપેશ્વર પાંડે, કામેશ્વર પાંડે અને જીવરછ મિશ્રાને કલમ ૩૦૨/૩૪ હેઠળ દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યા હતા અને તેમને આજીવન કેદની સજા ફટકારવામાં આવી હતી. આરોપી દુખમોપાન પાંડે, શ્રવણનારાયણ મિશ્રા, નવલ કિશોર પાંડે, શિવ ઠાકુર, જોગેન્દ્ર નારાયણ પાંડે, મહેન્દ્ર નારાયણ પાંડે, શિવ શેખર પાંડે, સૌખીલાલ યાદવ, અમીરીલાલ યાદવ, સુખરામ મિશ્રા, જૈનંદન મિશ્રા, બામચંદ્ર પાંડે અને રામચંદ્ર શર્માને કલમ ૩૦૨/૩૪ હેઠળ દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યા હતા અને તેમને સખત આજીવન કેદની સજા ભોગવવાનો હુકમ કરવામાં આવ્યો હતો. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, જ્યારે તમામ આરોપી વ્યક્તિઓને કલમ

૩૦૨/૧૪૯ હેઠળ દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યા હતા, ત્યારે તેમને કલમ ૩૦૨/૩૪ હેઠળ બે જૂથોમાં પણ દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યા હતા, એક જૂથ રઝાઉદ્દાહનું ખૂન કરવા માટે અને બીજું જૂથ અહમદ શાહનું ખૂન કરવા માટે. ત્યારબાદ આરોપી જીવરઘ મિશ્રાને કલમ ૩૨૪ હેઠળ દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યા હતા અને ૨ વર્ષની કેદની સજા ભોગવવાનો હુકમ કરવામાં આવ્યો હતો અને આરોપી ઉપેન્દ્ર પાંડે, સંજમ પાંડે, કપિલેશ્વર મંડળ, જોગેશ્વર મંડળ, અઘનુ મંડળ અને જનક દાસને કલમ ૩૨૩ હેઠળ દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યા હતા અને એક વર્ષની કેદની સજા ભોગવવાનો હુકમ કરવામાં આવ્યો હતો. કુલ ૪૭ આરોપી વ્યક્તિઓ હતા. અપીલ પર, પટના હાઇકોર્ટની ડિવિઝન બેન્ચે ૧૧ મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૧ ના રોજ ચુકાદા દ્વારા આરોપી વ્યક્તિઓને કલમ ૩૦૨/૧૪૯ હેઠળના આરોપમાંથી નિર્દોષ જાહેર કર્યા હતા પરંતુ વિદ્વાન એડિશનલ સેશન્સ જજ દ્વારા પસાર કરાયેલ મૃતક રઝાઉદ્દાહ અને અહમદ શાહનું ખૂન કરવા બદલ કલમ ૩૦૨/૩૪ હેઠળ આરોપી વ્યક્તિઓના બે જૂથોની દોષસિદ્ધિ અને તે હેઠળ પસાર કરાયેલી સજાને માન્ય રાખવામાં આવી હતી. વિવિધ આરોપી વ્યક્તિઓની કલમ ૧૪૮ હેઠળની દોષસિદ્ધિને માન્ય રાખવામાં આવી હતી અને તે જ આરોપી વ્યક્તિઓના સંબંધમાં ત્રણ વર્ષની સજા આપવામાં આવી હતી. ૨૭ આરોપી વ્યક્તિઓની કલમ ૧૪૭ હેઠળની દોષસિદ્ધિને માન્ય રાખવામાં આવી હતી અને હાઇકોર્ટ દ્વારા બે વર્ષની કેદની સજા આપવામાં આવી હતી. તે જ રીતે, વિવિધ આરોપી વ્યક્તિઓની ઇન્ડિયન પીનલ કોડની કલમ ૪૪૭ તેમજ

કલમો ૩૨૩ અને ૩૨૪ હેઠળની દોષસિદ્ધિને માન્ય રાખવામાં આવી હતી પરંતુ હાઇકોર્ટે આ મથાળાઓ હેઠળ કોઈ અલગ સજા પસાર કરી ન હતી. જે આરોપી વ્યક્તિઓની દોષસિદ્ધિ હાઇકોર્ટે દ્વારા ઇન્ડિયન પીનલ કોડની કલમ ૩૦૨/૩૪ હેઠળ માન્ય રાખવામાં આવી હતી તેઓએ ૧૯૮૨ ની ક્રિમિનલ અપીલ નંબર ૧૯૭ દાખલ કરેલ છે અને અન્ય ૧૯૮૨ ની ક્રિમિનલ અપીલ નંબર ૧૯૮ ના અપીલકર્તાઓ એવા છે જેમની કલમ ૧૪૭ હેઠળની દોષસિદ્ધિ હાઇકોર્ટે દ્વારા માન્ય રાખવામાં આવી છે.

ફરિયાદપક્ષનો કેસ ટૂંકમાં એવો છે કે જ્યારે માહિતી આપનાર કપિલેશ્વર પાંડેએ તેના ખેતરમાં ડાંગરના બીજ રોપવા માટે મજૂરો મોકલ્યા ત્યારે વિવાદ ઊભો થયો હતો. ૨૫.૭.૧૯૭૪ ના રોજ સવારના કલાકો દરમિયાન જ્યારે કપિલેશ્વર પાંડેના આશરે ૨૦ જેટલા મજૂરો ખેતરમાં ડાંગરના બીજ રોપી રહ્યા હતા, ત્યારે બપોરના સમયે, વિવિધ જીવલેણ હથિયારોથી સજ્જ ૨૦૦ લોકોનું ટોળું ખેતરમાં આવ્યું અને મજૂરોને તેમનું કામ બંધ કરવા કહ્યું. કપિલેશ્વર પાંડે, ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧૮ એ ટોળાના આવા જોહુકમીભર્યા કૃત્યનો વિરોધ કર્યો જેની પર આરોપી ઉત્તમ પાંડે અને ઉપેન્દ્ર પાંડેએ ટોળાને મજૂરોને મારી નાખવાનો નિર્દેશ આપ્યો. ત્યારપછી તરત જ આરોપી દુખમોપાન પાંડે અને સર્વનારાયણ મિશ્રાએ તેમની સંબંધિત બંદૂકોમાંથી ગોળીબાર કર્યો, જેના પરિણામે રઝાઉલાહ અને અહમદ શાહ, જેઓ ખેતરમાં હતા, નીચે પડી ગયા. માહિતી આપનાર ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧૮ ભારે ભયભીત થઈને નજીકના

જનેરાના ખેતરમાં ભાગી ગયો અને હુમલાખોરોની નજરથી દૂર રહીને આશરો લીધો. તે ખેતરમાં રહેલા મજૂરો પર વિવિધ આરોપી વ્યક્તિઓના વિવિધ હુમલાઓ જોઈ શકતો હતો. જ્યારે મજૂરો પર આકેધડ હુમલો ચાલી રહ્યો હતો ત્યારે કોઈએ બૂમ પાડી કે પોલીસ સાથે મેજિસ્ટ્રેટ આવી ગયા છે. આરોપી વ્યક્તિઓ આવી બૂમ સાંભળીને ઘટનાસ્થળેથી ભાગી ગયા હતા. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧૮ જેણે નજીકના જનેરાના ખેતરમાં આશરો લીધો હતો તે પછી બહાર આવ્યો અને ખેતરમાં ગયો જ્યાં તેણે બે મૃતકોને ઈજાગ્રસ્ત અવસ્થામાં પડેલા જોયા. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧૮ ના ખેતરમાં આગમનના તરત જ પછી ફરિયાદપક્ષના સાક્ષીઓ ૫ અને ૧૩ ત્યાં પહોંચ્યા અને તેમની પાછળ મેજિસ્ટ્રેટ અને સશસ્ત્ર દળો આવ્યા. માહિતી આપનાર ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧૮ એ ઘટનાની વિગતવાર વિગતો લખી અને તે મેજિસ્ટ્રેટ, ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૨૫ ને આપી. અહીં એ નોંધી શકાય કે ગામમાં કેટલાક તણાવને કારણે એક મેજિસ્ટ્રેટ અને કેટલાક સશસ્ત્ર દળો ગામમાં મુકામ કરી રહ્યા હતા પરંતુ ઘટનાની સુસંગત તારીખે તેઓ ઘટનાસ્થળે ન હતા પરંતુ ઘટનાની જાણ થતાં જ ત્યાં પહોંચી ગયા હતા. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૬, ગામના ચોકીદારે ખેતરમાં તણાવ અંગે વાકેફ હોઈ, હવાલદાર ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૨૧ ને તેની જાણ કરી અને ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૨૧ એ ચોકીદારને પોલીસ સ્ટેશનમાં જાણ કરવા નિર્દેશ આપ્યો. ઉપરોક્ત નિર્દેશના અનુસંધાને, ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૬ આશરે સવારે ૧૧.૩૦ વાગ્યે પોલીસ સ્ટેશને પહોંચ્યા અને સ્ટેશન ઈન-ચાર્જ, ફરિયાદપક્ષના

સાક્ષી-૨૪ ને અહેવાલ આપ્યો જેમણે સ્ટેશન ડાયરી એન્ટ્રી નંબર ૪૫૮ કરી. સદર ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૨૪ સ્ટેશન ડાયરી એન્ટ્રી કરીને ગામ તરફ રવાના થયા અને બપોરે ૩ વાગ્યે ઘટનાસ્થળે પહોંચ્યા. તે સમયે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧૮ દ્વારા મેજિસ્ટ્રેટને આપવામાં આવેલો લેખિત અહેવાલ તેમને સોંપવામાં આવ્યો હતો જેને પ્રથમ માહિતી અહેવાલ (એફ.આઇ.આર.) તરીકે ગણવામાં આવ્યો હતો અને ત્યારબાદ તેમણે તપાસ હાથ ધરી હતી. તેમણે બે શબોનું પંચનામું કર્યું અને પછી શબોને પોસ્ટમોર્ટમ પરીક્ષણ માટે મોકલ્યા. તપાસ દરમિયાન તેમણે કેટલીક જમી પણ કરી હતી, પરંતુ પાછળથી સુપરવાઈઝિંગ ઓથોરિટીના આદેશ હેઠળ, ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૨૬ એ તેમની પાસેથી તપાસ સંભાળી લીધી અને સદર ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૨૬ એ તપાસ પૂર્ણ કર્યા પછી ચાર્જશીટ રજૂ કરી. આરોપી વ્યક્તિઓને સેશન્સ કોર્ટમાં મોકલવામાં આવ્યા અને તેઓ ટ્રાયલનો સામનો કર્યો. આરોપી વ્યક્તિઓ દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલો બચાવ નકારવાનો હતો. ફરિયાદપક્ષે કુલ ૩૨ સાક્ષીઓ તપાસ્યા જેમાંથી ફરિયાદપક્ષના સાક્ષીઓ ૮, ૯, ૧૧, ૧૪ અને ૧૫ ઘટના દરમિયાન ઇજાગ્રસ્ત થયા હતા. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષીઓ ૭, ૯ અને ૧૦ જમીના સાક્ષીઓ છે. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧૯ ડેપ્યુટી કલેક્ટર છે જેમને મૃતક પર કરાયેલા પોસ્ટમોર્ટમની દેખરેખ રાખવા માટે નિયુક્ત કરવામાં આવ્યા હતા. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૩૨ ડૉક્ટર છે જેમણે પોસ્ટમોર્ટમ પરીક્ષણ કર્યું હતું. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૨૨ એ હકીકત સ્થાપિત કરી કે સુપરવાઈઝિંગ ઓથોરિટીના આદેશ હેઠળ

તપાસ ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૨૪ થી ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૨૬ ને ટ્રાન્સફર કરવામાં આવી હતી. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૨૫ મેજિસ્ટ્રેટ છે અને ફરિયાદપક્ષના સાક્ષીઓ-૨૭, ૨૮ અને ૨૯ સશસ્ત્ર દળના સભ્યો છે જેઓ ગામમાં મુકામ કરી રહ્યા હતા. વિદ્વાન સેશન્સ જજે ફરિયાદપક્ષના પુરાવાઓની સંપૂર્ણ ચકાસણી કરીને એવું માન્યું કે ફરિયાદપક્ષ આરોપી વ્યક્તિઓ સામેના આરોપો વ્યાજબી શંકાથી પર સાબિત કરવામાં સક્ષમ રહ્યો છે. અપીલ પર, હાઇકોર્ટે રેકૉર્ડ પરના સમગ્ર પુરાવાનું પુનઃમૂલ્યાંકન કર્યું. આવા પુનઃમૂલ્યાંકન પર હાઇકોર્ટ એવા નિષ્કર્ષ પર આવી કે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧૮ ઘટનાસ્થળે હાજર હતો અને રજાઉદ્ધાહ સાથે ખેતરમાં આવ્યો હતો. એફ.આઇ.આર. ને જોતા જે ઘટનાસ્થળે જ લખવામાં આવી હોવાનું જણાવવામાં આવ્યું હતું અને બાદમાં તપાસ કરનાર અધિકારીને સોંપવામાં આવ્યું હતું, હાઇકોર્ટ એવા નિષ્કર્ષ પર આવી કે ફરિયાદપક્ષની વાર્તા કે એફ.આઇ.આર. ઘટનાસ્થળે જ લખવામાં આવી હતી તે દેખીતી રીતે ખોટી છે. પરંતુ માત્ર તે આધારે હાઇકોર્ટ આરોપી વ્યક્તિઓની એ દલીલ સાથે સહમત ન થઈ કે સમગ્ર કેસ મનઘડંત છે. ત્યારબાદ, કોર્ટે ચક્ષુદર્શી સાક્ષીઓના પુરાવાઓની ચકાસણી કરી અને આખરે એવું માન્યું કે આ સાક્ષીઓ દ્વારા પ્રગટ કરાયેલ ફરિયાદપક્ષનો કેસ જે આરોપી વ્યક્તિઓને બે ખૂન કરવાના ગુનામાં સંડોવે છે તે વ્યાજબી શંકાથી પર સ્થાપિત થયેલો ગણવો જોઈએ. ઉપરોક્ત નિષ્કર્ષ પર આવવા માટે ચક્ષુદર્શી સાક્ષીઓના ચક્ષુદર્શી નિવેદનો એકબીજાને સમર્થન આપે છે તેમ હોવા ઉપરાંત, કોર્ટ એવા નિષ્કર્ષ પર પણ

આવી કે તબીબી પુરાવા ફરિયાદપક્ષના કેસને સમર્થન આપે છે. આરોપી વ્યક્તિઓ વતી કરવામાં આવેલી દલીલ કે ફરિયાદપક્ષ આક્રમણખોર હતો અને આરોપી વ્યક્તિઓમાંથી એક સંજમ પાંડેને બેદખલ કરવા ખેતરમાં આવ્યો હતો, તેને હાઈકોર્ટે ફગાવી દીધી હતી. હાઈકોર્ટના જણાવ્યા અનુસાર, વિવિધ હથિયારોથી સંપૂર્ણ સજ્જ સુઆયોજિત ટોળાએ ગોળીબાર સહિતના કેટલાક હુમલાઓ કર્યા હતા જેના પરિણામે અંતે બે વ્યક્તિઓના મૃત્યુ થયા હતા અને ફરિયાદપક્ષના અન્ય કેટલાક સભ્યો ઈજાગ્રસ્ત થયા હતા. જો કે, હાઈકોર્ટે રેકૉર્ડ પરના પુરાવાઓની ચકાસણી કરીને એવું માન્યું કે ગેરકાયદેસર મંડળીનો હેતુ મજૂરોને પ્રશ્નાર્થ ખેતરમાં ડાંગરના બીજ રોપતા અટકાવવાનો હોવાથી, કલમ ૩૦૨/૧૪૯ હેઠળની દોષસિદ્ધિ ટકી શકે નહીં અને તે મુજબ સદર દોષસિદ્ધિ અને તે હેઠળ પસાર કરાયેલી સજા રદ કરવામાં આવી હતી. પરંતુ અગાઉ જણાવ્યા મુજબ અન્ય આરોપો પરની દોષસિદ્ધિ જાળવી રાખવામાં આવી હતી.

૧૯૮૨ ની ક્રિમિનલ અપીલ નંબર ૧૯૭ ના અપીલકર્તાઓ વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન સિનિયર કાઉન્સેલ શ્રી યુ. આર. લલિતે દલીલ કરી હતી કે ફરિયાદપક્ષના મુખ્ય સાક્ષી કપિલેશ્વર પાંડે, ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧૮ છે અને તેમના પુરાવા અવિશ્વસનીય અને અસ્થિર છે અને તેમના પર ભરોસો રાખી શકાય તેમ નથી. જ્યાં સુધી અન્ય ચક્ષુદર્શી સાક્ષીઓનો સંબંધ છે ત્યાં સુધી શ્રી લલિતના જણાવ્યા અનુસાર તેઓએ માત્ર પોપટની જેમ ઘટનાનું પુનરાવર્તન કર્યું છે અને તે હકીકત જ કે તે દરેક વ્યક્તિએ આરોપી વ્યક્તિઓના નામ સમાન

ક્રમમાં દર્શાવ્યા છે, તે એવું માનવા માટે પૂરતું છે કે તેઓ શીખવાડેલા સાક્ષીઓ છે અને તેથી તેમના પર કોઈ ભરોસો મૂકી શકાય નહીં. શ્રી લલિત દ્વારા આગળ વધારવામાં આવેલી અન્ય દલીલ એ છે કે જો બે અપીલકર્તાઓ પાસે બંદૂક હતી અને ફરિયાદપક્ષના સાક્ષીઓ દ્વારા જણાવ્યા મુજબ બંનેએ એકસાથે બંદૂકમાંથી ગોળીબાર કર્યો હતો પરંતુ તેઓ એ દર્શાવવા માટે સક્ષમ નથી કે કોની બંદૂકની ગોળી કયા મૃતકને વાગી હતી, તો આ અપીલકર્તાઓને બે જૂથોમાં વિભાજિત કરવા અને દરેક સભ્યને એક મૃતકના મૃત્યુ માટે જવાબદાર ઠેરવવા અંગેની દોષસિદ્ધિ સંપૂર્ણપણે અસમર્થનીય છે. શ્રી લલિતના જણાવ્યા અનુસાર, ધ કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસિજરની કલમ ૧૬૧ હેઠળ ફરિયાદપક્ષના સાક્ષીઓની મોડી તપાસ, એવો નિષ્કર્ષ કે એફ.આઈ.આર. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧૮ દ્વારા આક્ષેપ કરાયેલ ઘટનાસ્થળે લખવામાં આવી ન હતી, મૃતક પરની ઈજાઓની સંખ્યા મૃતક પર હુમલો કરનાર હોવાનો આક્ષેપ કરાયેલ આરોપી વ્યક્તિઓની સંખ્યા સાથે સુસંગત નથી, આ બધું મળીને ફરિયાદપક્ષના કેસમાં પૂરતી શંકા પેદા કરે છે, અને તેથી આરોપી વ્યક્તિઓ શંકાના લાભ મેળવવા માટે હકદાર છે. શ્રી લલિતે એ પણ આગ્રહ કર્યો હતો કે કલમ ૧૪૯ હેઠળનો આરોપ નિષ્ફળ ગયો હોવાથી અને મંડળીનો હેતુ મજૂરોને ડાંગરના બીજ રોપતા અટકાવવાનો હોવાથી, જ્યાં સુધી એવું સ્થાપિત ન થાય કે હુમલાખોરોએ બે વ્યક્તિઓને મારી નાખવા માટે ઘટનાસ્થળે સામાન્ય ઈરાદો વિકસાવ્યો હતો ત્યાં સુધી કલમ ૩૦૨/૩૪ હેઠળની દોષસિદ્ધિ ટકી શકે નહીં. વિદ્વાન કાઉન્સેલના જણાવ્યા

અનુસાર, તેથી ફરિયાદપક્ષ માટે એ સ્થાપિત કરવું જરૂરી છે કે દરેક આરોપી વ્યક્તિ દ્વારા કરાયેલા કથિત હુમલાઓ મારી નાખવાના ઇરાદા સાથે હતા જેથી તે પરથી એવો નિષ્કર્ષ કાઢી શકાય કે મૃતકોને મારી નાખવાનો સામાન્ય ઇરાદો ત્વરિત ક્ષણે વિકસ્યો હતો. આ દ્રષ્ટિકોણથી જોતા જો કેટલાક આરોપી વ્યક્તિઓએ મૃતકો ગોળી વાગ્યા પછી નીચે પડી ગયા બાદ, શરીરના મહત્વના ભાગ પર નહીં પરંતુ પગ પર અથવા અન્ય કોઈ ભાગ પર લાકડી વડે હુમલો કર્યો હતો જ્યાં ડૉક્ટર દ્વારા નજીવી ઇજાઓ જોવા મળી છે, તો આવા આરોપી વ્યક્તિઓને ઇન્ડિયન પીનલ કોડની મુખ્ય કલમ ૩૦૨ સાથે કલમ ૩૪ નો આશરો લઈને દોષિત ઠેરવી શકાય નહીં. વિદ્વાન કાઉન્સેલે એવો પણ આગ્રહ કર્યો હતો કે ગોળીબારની ઇજાઓ શરીરના મહત્વના ભાગ પર નથી, અને તેથી, જે વ્યક્તિઓ પર ગોળીબારની ઇજાઓ પહોંચાડવાનો આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો છે તેમને ખૂનના ગુના માટે જવાબદાર ગણી શકાય નહીં.

૧૯૮૨ ની ક્રિમિનલ અપીલ નંબર ૧૯૮ ના અપીલકર્તાઓના વિદ્વાન કાઉન્સેલે પણ ૧૯૮૨ ની ક્રિમિનલ અપીલ નંબર ૧૯૭ ના અપીલકર્તાઓ વતી હાજર રહેલા શ્રી લલિત દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલા તમામ આધારો પર વાદગ્રસ્ત ચુકાદા પર હુમલો કર્યો હતો અને વધુમાં દલીલ કરી હતી કે ૧૯૮૨ ની ક્રિમિનલ અપીલ નંબર ૧૯૮ ના અપીલકર્તાઓ લાકડીઓથી સજ્જ થઈને ટોળા સાથે માત્ર હાજર હોવાનું જણાયું છે અને તેઓએ કોઈ હુમલો કર્યો નથી, પરિણામે ઇન્ડિયન

પીનલ કોડની કલમ ૧૪૭ હેઠળ તેમની દોષસિદ્ધિ અને તે હેઠળ પસાર કરાયેલી સજા કાયદાની દ્રષ્ટિએ ટકી શકે તેમ નથી.

બીજી તરફ, સામાવાળા તરફના વિદ્વાન સિનિયર કાઉન્સેલ શ્રી સિંહાએ રજૂઆત કરી હતી કે ફરિયાદપક્ષ વતી આશરે ૧૨ સાક્ષીઓ તપાસવામાં આવ્યા છે જેમાંથી ફરિયાદપક્ષના સાક્ષીઓ ૮, ૯, ૧૧, ૧૪ અને ૧૫ ઘટના દરમિયાન ઈજાગ્રસ્ત થયા હતા અને જ્યારે હકીકતની બે કોર્ટોએ અગાઉથી જ પુરાવાઓની ચકાસણી કરી છે અને એવા નિષ્કર્ષ પર આવી છે કે ફરિયાદપક્ષનો કેસ વ્યાજબી શંકાથી પર સાબિત થયો છે, ત્યારે આ કોર્ટ માટે પુરાવાનું પુનઃમૂલ્યાંકન કરવું અને પોતાના નિષ્કર્ષ પર આવવું યોગ્ય રહેશે નહીં. વિદ્વાન કાઉન્સેલે વધુમાં દલીલ કરી હતી કે એ વાત ચોક્કસપણે સાચી છે કે ગેરકાયદેસર મંડળીનો પ્રારંભિક હેતુ ખેતરમાં રહેલી વ્યક્તિઓને હળ ચલાવતા અથવા કોઈ કૃષિ કામગીરી હાથ ધરતા અટકાવવાનો હતો. પરંતુ ઘટનાસ્થળે જ્યારે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧ એ મુખીયા અને અન્ય લોકોને ખતમ કરવાનો લલકાર આપ્યો, ત્યારે ત્વરિત ક્ષણે સામાન્ય ઈરાદો વિકસ્યો. પરિણામે, તે તમામ લોકો જેમણે પ્રત્યક્ષ હુમલામાં ભાગ લીધો હતો જે આખરે રઝાઉદ્દાહ અને અહમદ શાહના મૃત્યુમાં પરિણમ્યો હતો તેઓ કલમ ૩૦૨/૩૪ હેઠળ જવાબદાર રહેશે અને તેથી હાઈકોર્ટે તેમને તે હેઠળ દોષિત ઠેરવવામાં અને આજીવન કેદની સજા ફટકારવામાં સંપૂર્ણપણે ન્યાયી હતી. વિદ્વાન કાઉન્સેલના જણાવ્યા અનુસાર, ત્વરિત ક્ષણે સામાન્ય ઈરાદો વિકસ્યો હોવાની હકીકત ફરિયાદપક્ષના સાક્ષીઓ ૧, ૨, ૮, ૯

અને ૧ configured જ ના પુરાવા પરથી સ્થાપિત થાય છે. શ્રી લલિતની એ દલીલ પર ટિપ્પણી કરતા કે કપિલેશ્વર પાંડે મુખ્ય લક્ષ્ય હોવાને કારણે એ માનવું મુશ્કેલ છે કે કપિલેશ્વર પાંડેએ પોતાની જાતને નજીકના જનેરાના ખેતરમાં છુપાવી રાખી હતી અને છતાં કોઈ આરોપીએ તેનો પીછો કર્યો ન હતો, રાજ્યના વિદ્વાન કાઉન્સેલે ભારપૂર્વક જણાવ્યું હતું કે જ્યારે કપિલેશ્વર પાંડેને સમજાયું કે તે હુમલાનું મુખ્ય લક્ષ્ય છે ત્યારે તેના માટે ઘટનાસ્થળેથી ભાગી જવું અને આસપાસમાં ઉપલબ્ધ જગ્યાએ પોતાની જાતને છુપાવી લેવી એ સ્વાભાવિક છે અને તે મુજબ કપિલેશ્વર પાંડે નજીકના જનેરાના ખેતરમાં છુપાઈ ગયો હતો. કપિલેશ્વરનો આવો વર્તન સંજોગો હેઠળ માણસનું સૌથી સંભવિત વર્તન છે અને હાઈકોર્ટ સદર કપિલેશ્વરના પુરાવા પર વિશ્વાસ કરવામાં ન્યાયી હતી. તપાસ કરનાર અધિકારી દ્વારા સાક્ષીઓના નિવેદનો નોંધવામાં વિલંબના કારણે કરવામાં આવેલી દલીલના સંબંધમાં વિદ્વાન કાઉન્સેલે ભારપૂર્વક જણાવ્યું હતું કે રેકૉર્ડ પરની સામગ્રી સંપૂર્ણપણે સ્થાપિત કરે છે કે પ્રારંભિક તપાસ કરનાર અધિકારી પક્ષપાતી હતો અને નિષ્પક્ષપણે તપાસ કરી રહ્યો ન હતો જેના કારણે સુપરવાઈઝિંગ ઓફિસરના આદેશ હેઠળ તપાસ તેની પાસેથી અન્ય વ્યક્તિને ટ્રાન્સફર કરવામાં આવી હતી અને આવા સંજોગોમાં ધ કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસિજરની કલમ ૧૬૧ હેઠળ સાક્ષીઓના નિવેદનો નોંધવામાં કથિત વિલંબ ફરિયાદપક્ષના કેસને દૂષિત કરશે નહીં. વિદ્વાન કાઉન્સેલે એવો પણ આગ્રહ કર્યો હતો કે કોઈ શંકા નથી કે આરોપી વ્યક્તિઓને કલમ ૩૦૨/૧૪૯ હેઠળના

આરોપમાંથી મુક્ત કરવામાં આવ્યા છે અને તેમાંથી કોઈ અપીલ દાખલ કરવામાં આવી નથી પરંતુ જ્યારે ૨૦૦ વ્યક્તિઓનું ટોળું જીવલેણ હથિયારો સાથે આવ્યું અને ટોળાના કેટલાક સભ્યોએ ખેતરમાં રહેલા લોકો પર હુમલો કરવાનું શરૂ કર્યું ત્યારે કલમ ૧૪૯ નો બીજો ભાગ આકર્ષાય છે, અને તેથી આરોપી વ્યક્તિઓને તે હેઠળ દોષિત ઠેરવવામાં આવશે. કારણ કે આરોપી વ્યક્તિઓને કોઈ પૂર્વગ્રહ થતો નથી અને કારણ કે તેઓ શરૂઆતમાં કલમ ૩૦૨/૧૪૯ હેઠળ આરોપીત છે, તેથી સદર દોષમુક્તિના આદેશ વિરુદ્ધ અપીલની ગેરહાજરીમાં પણ તેમને કલમ ૩૦૨/૧૪૯ હેઠળ દોષિત ઠેરવવાની આ કોર્ટની સત્તાઓ હેઠળ રહેશે. વિરોધી દલીલો માટે રેકૉર્ડ પરની સામગ્રીની કાળજીપૂર્વક ચકાસણી જરૂરી છે.

શરૂઆતમાં જ એ જણાવવું આવશ્યક છે કે સામાન્ય રીતે આ કોર્ટ સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૧૩૬ હેઠળ પુરાવાનું પુનઃમૂલ્યાંકન કરતી નથી અને હકીકતના પ્રશ્ન પર હાઈકોર્ટના નિષ્કર્ષો અથવા પુરાવાના મૂલ્યાંકનને અંતિમ ગણવામાં આવે છે. પરંતુ તેની સાથે જ જો ન્યાયના હિત માટે જરૂરી હોય તો આ કોર્ટ માટે પુરાવાનું પુનઃમૂલ્યાંકન કરવા માટે કોઈ પ્રતિબંધ નથી. હાથમાં રહેલા કેસમાં ૨૦૦ વ્યક્તિઓના ટોળામાંથી ૪૭ જેટલા લોકો સામે આરોપ મૂકવામાં આવ્યો છે અને આખરે તેમને પીનલ કોડની વિવિધ કલમો હેઠળ દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યા છે અને દોષસિદ્ધિ ચક્ષુદર્શી નિવેદનો પર આધારિત છે. તે દ્રષ્ટિકોણથી અમે પુરાવાની જાતે તપાસ કરવી યોગ્ય માનીએ છીએ જેથી એવા નિષ્કર્ષ પર આવી શકાય કે ચક્ષુદર્શી પુરાવાના સ્પષ્ટ ભૂલભરેલા મૂલ્યાંકન દ્વારા

ન્યાયનો કોઈ અન્યાય થયો છે કે કેમ. ઉપરોક્ત દ્રષ્ટિબિંદુથી કેસના પુરાવાઓની ચકાસણી થઈ શકે છે. જેમ જણાય છે તેમ, ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧૮ આ કેસમાં મુખ્ય સાક્ષી છે. કારણ કે તે જ વ્યક્તિ છે જે નજીકના જનેરાના ખેતરમાં છુપાયા પછી શરૂઆતથી અંત સુધી ઘટના જોઈ શક્યો હતો અને જ્યારે કોઈએ બૂમ પાડી કે મેજિસ્ટ્રેટ ફોર્સ સાથે આવી રહ્યા છે ત્યારે આરોપી વ્યક્તિઓ ખેતર છોડી ગયા પછી ઘટનાસ્થળે પહોંચનાર પ્રથમ વ્યક્તિ હતો. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧૮, કપિલેશ્વર પ.૭.૧૯૬૨ ના રોજ ચૂંટાયા હોવાથી ગામના મુખીયા હતા. તેમના પુરાવા મુજબ તેઓ ૨૫.૦૭.૧૯૭૪ ના રોજ સવારે ૧૧ વાગ્યે મૃતક રઝાઉલાહ સાથે ખેતરે ગયા હતા અને જ્યારે મજૂરોએ ખેતરમાં કામ કરવાનું શરૂ કર્યું ત્યારે તેઓ ખેતરના દક્ષિણ ખૂણામાં બેઠા હતા. બપોરે ૧૨ વાગ્યે બંદૂક, ભાલા, ગદાસા, ધનુષ-બાણ અને લાકડીથી સજ્જ આશરે ૨૦૦ વ્યક્તિઓનું ટોળું ખેતરે પહોંચ્યું જેમાંથી તેઓ દુખમોપવાન પાંડે અને સર્વનારાયણને તેમના હાથમાં બંદૂક પકડેલા જોઈ શકતા હતા; સૌખીલાલ યાદવ, અમીરીલાલ યાદવ, સુખરામ મિશ્રા, જૈનંદન, રામ ચંદ્ર પાંડે, રામ ચંદ્ર શર્મા, તપેશ્વર, કામેશ્વર પાંડે અને જીવચંદ મિશ્રાના હાથમાં ભાલા હતા; નવલ કિશોર પાંડે, શિવ નારાયણ ઠાકુર, યોગેન્દ્ર નારાયણ પાંડે, મહેન્દ્ર નારાયણ અને શિવ શેખર પાંડેના હાથમાં ગંદાસા હતા. કલીમુદ્દીન મિયાં, સુલેમાન મિયાં, શમસુલ મિયાં, ચંદેશ્વર ઠાકુર, હોરીલાલ કાપર અને રામ પ્રીતિ મિશ્રા હાથમાં બાણ લઈને ગયા હતા. તેઓ આરોપિત તમામ આરોપી વ્યક્તિઓને નામથી ઓળખી શકતા હતા અને તેઓ

તેમના રહેઠાણનું સ્થળ જાણતા હતા. ટોળું ઘટનાસ્થળે પહોંચતાની સાથે જ ઉત્તમ પાંડે અને ઉપેન્દ્ર પાંડેએ મજૂરોને કામ બંધ કરવા કહ્યું. સદર સાક્ષી, ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧૮ અને મજૂરોએ જણાવ્યું કે કામ બંધ કરવામાં આવશે નહીં અને આના પર ઉત્તમ પાંડે અને ઉપેન્દ્ર પાંડેએ ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧૮ ના પક્ષના તમામ વ્યક્તિઓને ખતમ કરવાનો આદેશ આપ્યો. ઉત્તમ પાંડે અને ઉપેન્દ્ર પાંડેના આવા આદેશ પર, દુખમોપવાન પાંડે અને સર્વનારાયણે તેમની બંદૂકોમાંથી ગોળીબાર કર્યો જે રઝાઉલાહ અને અહમદ શાહને વાગ્યો અને તે બંને નીચે પડી ગયા. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧૮ નજીકના જનેરાના ખેતરમાં ભાગી ગયો અને આરોપી વ્યક્તિઓની નજરથી દૂર રહીને તે જોઈ શકતો હતો કે રોપણની કામગીરી હાથ ધરવા માટે તેના દ્વારા રોકાયેલા મજૂરો સાથે શું થઈ રહ્યું હતું; સૌખીલાલ, અમીરીલાલ, સુખરામ જૈનંદન, રામ ચંદ્ર પાંડે અને રામ ચંદ્ર શર્માએ રઝાઉલાહ પર ભાલા વડે હુમલો કર્યો; શિવ નારાયણ ઠાકુર અને નવલ કિશોર ઠાકુરએ રઝાઉલાહ પર તેની ગરદન પર ગદાસા વડે હુમલો કર્યો; અને યોગેન્દ્ર નારાયણ પાંડે, મહેન્દ્ર નારાયણ પાંડે અને શિવ શેખરે રઝાઉલાહ પર ગંદાસા વડે હુમલો કર્યો. રઝાઉલાહ નીચે પડી ગયા પછી તપેશ્વર પાંડે, કામેશ્વર અને જીવરણે અહમદ શાહ પર ભાલા વડે હુમલો કર્યો. જુગેશ્વર મંડળ, કપિલેશ્વર મંડળ, અઘનુ મંડળ, જનક દાસ, સંયમ પાંડે અને ઉપેન્દ્ર પાંડેએ તેના પર લાકડી વડે હુમલો કર્યો. ઉત્તમ પાંડેએ અહમદ શાહના શરીર પર બેસીને તેને જોરથી દબાવ્યો. તેઓ અહમદ પર ભાલા વડે હુમલો કરી રહ્યા હતા. કપિલેશ્વર

મંડળ, જુગેશ્વર મંડળ, અઘનુ મંડળ, જનક દાસ, સંયમ પાંડે અને ઉપેન્દ્ર પાંડેએ બીબી ઝુલેખા ખાતૂન અને એસ.કે. હાદિયા પર લાકડી વડે હુમલો કર્યો. કલીમુદ્દીન મિયાં, સુલેમાન મિયાં, શમસુલ મિયાં, હોરીલ કાપર, ચંદેશ્વર ઠાકુર અને રામપ્રીત મિશ્રા બાણ છોડી રહ્યા હતા. વિદ્વાન સિનિયર કાઉન્સેલ શ્રી યુ. આર. લલિતે દલીલ કરી હતી કે આ ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧૮ સ્વીકાર્યપણે આરોપી વ્યક્તિઓ સાથે દુશ્મનાવટ ધરાવતા હોવાથી તેમના પુરાવા સ્વીકારવા માટે વધુ કડક ચકાસણીની જરૂર છે. વિદ્વાન કાઉન્સેલના જણાવ્યા અનુસાર મુખીયા મુખ્ય લક્ષ્ય હતા અને બાકીના ઇજાગ્રસ્ત વ્યક્તિઓ માત્ર મુખીયાના મજૂરો હતા જેઓ ખેતરમાં રોપણની કામગીરીમાં વ્યસ્ત હતા. મુખીયા આરોપી વ્યક્તિઓની પકડમાંથી બચી શક્યા ન હોત જેઓ ફરિયાદપક્ષની વાર્તા મુજબ ૨૦૦ વ્યક્તિઓનું ટોળું આવ્યું ત્યારે છુપાઈ ગયા હતા અને પછી ફરીથી સદર મુખીયા બેઠેલી સ્થિતિમાં સમગ્ર ઘટના જોઈ શક્યા ન હોત. વિદ્વાન કાઉન્સેલે એવો પણ આગ્રહ કર્યો હતો કે જો એમ માની લેવામાં આવે કે તેઓ જનેરાના ખેતરમાંથી ઘટના જોઈ શકતા હતા તો પણ તેઓ જે આલેખન પદ્ધતિથી ઘટનાનું વર્ણન કર્યું છે તે રીતે વર્ણન કરવા સક્ષમ ન હોત. આ સંદર્ભમાં, શ્રી લલિતે એવો પણ આગ્રહ કર્યો હતો કે હાઈકોર્ટે પોતે સમગ્ર સામગ્રીને ધ્યાનમાં લઈને એવો નિષ્કર્ષ કાઢ્યો છે કે આ સાક્ષી ઘટનાસ્થળે જ એફ.આઈ.આર. લખી હોવાનો દાવો કરે છે. પરંતુ એફ.આઈ.આર. પર માત્ર એક નજર નાખવાથી વાર્તા અશક્ય બને છે અને દેખીતી રીતે તેથી એફ.આઈ.આર. ખેતરમાં લખવામાં આવી ન હતી.

આ નિષ્કર્ષ, વિદ્વાન કાઉન્સેલના જણાવ્યા અનુસાર, સદર રજૂઆતને સમર્થન આપે છે કે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧૮ એ ઘટના જોઈ નથી અને ઘણો સમય પછી ઘટનાસ્થળે આવ્યા હતા અને મેજિસ્ટ્રેટને લેખિત એફ.આઈ.આર. સોંપી હતી જે પાછળથી પોલીસને આપવામાં આવી હતી. કાઉન્સેલે એવો પણ આગ્રહ કર્યો હતો કે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧ configured ૮ ના પુરાવા વાંચવાથી સંકેત મળશે કે તેઓ ઘટના સમયે ન તો ખેતરમાં હતા અને ન તો ઘટના જોઈ હતી પરંતુ લેખિત એફ.આઈ.આર. માં તેમના નામ આપીને આરોપી વ્યક્તિઓને સંડોવવામાં સક્ષમ રહ્યા છે. અમે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧૮ ના પુરાવાઓની કાળજીપૂર્વક ચકાસણી કરી છે અને તેમની વિશ્વસનીયતા પર પ્રહાર કરતી શ્રી લલિતની ટિપ્પણીઓ પર વિચાર કર્યો છે પરંતુ સદર ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧૮ ના પુરાવાઓની તપાસ કર્યા પછી અમે તેમને અવિશ્વસનીય સાક્ષી માનવાની સ્થિતિમાં નથી અને ન તો અમે એવી સ્થિતિમાં છીએ કે કપિલેશ્વરે ઘટના જોઈ ન હતી અને લેખિત એફ.આઈ.આર. માં આરોપી વ્યક્તિઓના નામો માત્ર સામેલ કર્યા હતા. કોઈ શંકા નથી કે કેટલીક અતિશયોક્તિઓ રહી છે અને તેથી હાઇકોર્ટ એવા નિષ્કર્ષ પર આવવામાં ન્યાયી હતી કે એફ.આઈ.આર. ઘટનાસ્થળે લખવામાં આવી ન હતી જેમ કે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧૮ દ્વારા જણાવવામાં આવ્યું છે. પરંતુ તે આધારે સમગ્ર ફરિયાદપક્ષના કેસને નકારી શકાય નહીં ખાસ કરીને, જ્યારે ફરિયાદપક્ષ વતી તપાસવામાં આવેલા ૧૨ સાક્ષીઓમાંથી ૫ ઈજાગ્રસ્ત સાક્ષીઓ ફરિયાદપક્ષના સાક્ષીઓ ૮, ૯, ૧૧, ૧૪ અને ૧૫ છે. આ

ઈજાગ્રસ્ત સાક્ષીઓ હુમલાની રીત, હુમલાનું સ્થળ, વિવિધ આરોપી વ્યક્તિઓ દ્વારા ઉપયોગમાં લેવાયેલા હથિયારો, બે મૃતક વ્યક્તિઓ પર હુમલો કરનાર વ્યક્તિઓ, ઘટનાના તુરંત બાદ મેજિસ્ટ્રેટનું આગમન, તપાસ કરનાર અધિકારીનું ખેતરમાં આગમન, કપિલેશ્વર દ્વારા મેજિસ્ટ્રેટને એફ.આઈ.આર. સોંપવા અંગેના ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧૮ ના પુરાવાને સમર્થન આપે છે. આ ઈજાગ્રસ્ત સાક્ષીઓના સંબંધમાં શ્રી લલિતની સામાન્ય ટિપ્પણી એ છે કે તેઓએ કપિલેશ્વર, ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧૮ દ્વારા જે કહેવામાં આવ્યું હતું તે પોપટની જેમ પુનરાવર્તિત કર્યું હતું. અમે આ આધારે તેમની જુબાનીને નકારી કાઢવામાં અસમર્થ છીએ ખાસ કરીને જ્યારે વિદ્વાન સેશન્સ જજ તેમજ હાઈકોર્ટ તેમના પુરાવાઓની સંપૂર્ણ ચકાસણી કર્યા પછી તેમને મુખ્ય સાક્ષી ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧૮ ના પુરાવાને સમર્થન આપતા વિશ્વસનીય માન્યા છે. તેથી, અમારા સુવિચારિત અભિપ્રાય મુજબ, ફરિયાદપક્ષના સાક્ષીઓ ૮, ૯, ૧૧, ૧૪ ૧ configured પ અને ૧૮ ના પુરાવા દ્વારા પ્રગટ થયેલી ફરિયાદપક્ષની વાર્તા પર શંકા કરી શકાય નહીં. શ્રી લલિતે તેમની દલીલ દરમિયાન કોઈ શંકા વિના એવો આગ્રહ કર્યો હતો કે સાક્ષીઓની તપાસ પોલીસ દ્વારા ધ કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસિજરની કલમ ૧૬૧ હેઠળ ઘટનાના ૫ કે ૬ દિવસ પછી કરવામાં આવી હતી અને તેમના નિવેદનો નોંધવામાં વિલંબ માટે ફરિયાદપક્ષ દ્વારા કોઈ સંતોષકારક ખુલાસો રજૂ કરવામાં આવ્યો નથી. જો કે તપાસ એજન્સી દ્વારા સાક્ષીઓની મોડી તપાસ કેટલાક કેસોમાં સાક્ષીઓની જુબાની સ્વીકારવા માટે કોર્ટના મનમાં શંકા

પેદા કરી શકે છે, પરંતુ હાથમાં રહેલા કેસમાં તે સ્પષ્ટ છે કે પ્રારંભિક તપાસ કરનાર અધિકારી ગુનાની તપાસમાં પૂરતો નિષ્પક્ષ રહ્યો નથી જેના પરિણામે સુપરવાઈઝિંગ ઓફિસરના આદેશ હેઠળ તપાસ અન્ય અધિકારીને ટ્રાન્સફર કરવામાં આવી હતી જેમણે તપાસનો ચાર્જ સંભાળ્યા પછી આ સાક્ષીઓના નિવેદનો નોંધ્યા હતા. મહત્વના સાક્ષીઓના નિવેદનો નોંધવામાં વિલંબ માટેના આવા ખુલાસાને પૂરતો ખુલાસો માનવામાં આવ્યો છે અને અમને તે નિષ્કર્ષમાં હસ્તક્ષેપ કરવા માટે કોઈ ન્યાયી આધાર મળતો નથી. આ બાબતને ધ્યાનમાં લેતા આગળનો પ્રશ્ન જે વિચારણા માટે ઉભો થાય છે તે એ છે કે શું ફરિયાદપક્ષના કેસ અનુસાર જ ટોળાનો સામાન્ય હેતુ મજૂરોને ખેતરમાં રોપણની કામગીરી ચાલુ રાખતા અટકાવવાનો હતો અને ફરિયાદપક્ષના પક્ષના કોઈ સભ્ય ખાસ કરીને મૃતક રઝાઉલાહ અને અહમદ શાહનું ખૂન કરવાનો ન હતો અને કલમ ૩૦૨/૧૪૮ હેઠળનો આરોપ નિષ્ફળ ગયો હોવાથી, શું એવો નિષ્કર્ષ કાઢી શકાય કે કેટલાક આરોપી વ્યક્તિઓએ બે મૃતક વ્યક્તિઓને મારી નાખવા માટે ઘટનાસ્થળે સામાન્ય ઈરાદો વિકસાવ્યો હતો અને સદર સામાન્ય ઈરાદાના અમલીકરણમાં તેઓ મૃતક વ્યક્તિઓ પર હુમલો કરતા રહ્યા જેઓ આખરે તેમને થયેલી ઈજાઓને કારણે મૃત્યુ પામ્યા. ફરિયાદપક્ષના પુરાવા પરથી એ વિવાદમાં હોઈ શકે નહીં અને વાસ્તવમાં નીચેની અદાલતો એવા નિષ્કર્ષ પર આવી છે કે ૨૦૦ વ્યક્તિઓનું ટોળું ખેતરમાં રોપણની કામગીરી ચાલુ રાખતા ફરિયાદપક્ષના પક્ષકારોને રોકવાના હેતુથી વિવિધ હથિયારો સાથે આવ્યું હતું.

ગુનામાં સહભાગીઓ વચ્ચે સામાન્ય ઇરાદાનું અસ્તિત્વ એ ઇન્ડિયન પીનલ કોડની કલમ ૩૪ ને આકર્ષવા માટે એક આવશ્યક તત્વ છે અને આવો ઇરાદો અગાઉથી અથવા ગુનાની પ્રગતિ દરમિયાન ઘટનાસ્થળે બની શકે છે. સામાન્ય રીતે, તે પૂર્વ-આયોજિત યોજના સૂચવે છે જે બદલામાં મનની પૂર્વ બેઠક પૂર્વનિર્ધારિત કરે છે. પરંતુ આપેલ કેસમાં આવો સામાન્ય ઇરાદો ગુનાના આચરણ દરમિયાન ત્વરિત ક્ષણે વિકસી શકે છે. પરંતુ આવો સામાન્ય ઇરાદો જે ત્વરિત ક્ષણે વિકસ્યો હતો તે એક જ સમયે અનેક વ્યક્તિઓને પ્રેરિત કરતા સમાન ઇરાદાથી અલગ છે, અને તેથી, સદર તફાવત ધ્યાનમાં રાખવો જોઈએ જે એ નક્કી કરવા માટે સુસંગત રહેશે કે શું ઇન્ડિયન પીનલ કોડની કલમ ૩૪ એ તમામ વ્યક્તિઓને લાગુ કરી શકાય કે જેમણે ત્વરિત ક્ષણે કોઈ પ્રત્યક્ષ હુમલો કર્યો હોઈ શકે છે. (જુઓ કિપાલ અને અન્ય વી. ઉત્તર પ્રદેશ રાજ્ય, એ.આઈ.આર. (૧૯૫૪) એસ.સી. ૭૦૬, પાંડુરંગ, તુકિયા અને ભિલ્લિયા વી. ધ સ્ટેટ ઓફ હૈદરાબાદ, [૧૯૫૫] ૧ એસ.સી.આર. ૧ configured ૮૩, અને મોહન સિંહ વી. પંજાબ રાજ્ય, [૧૯૬૨] સપ્લિમેન્ટ ૩ એસ.સી.આર. ૮૪૮. સામાન્ય ઇરાદા અને સમાન ઇરાદા વચ્ચેનો તફાવત સૂક્ષ્મ હોઈ શકે છે, પરંતુ તેમ છતાં તે એક વાસ્તવિક તફાવત છે અને જો તેની અવગણના કરવામાં આવે તો ન્યાયનો અન્યાય થઈ શકે છે. હરદેવ સિંહ અને અન્ય વી. ધ સ્ટેટ ઓફ પંજાબ, [૧૯૭૫] ૩ એસ.સી.સી. ૭૩૧ ના કેસમાં, હુમલાનું મૂળ લક્ષ્ય એક કેપલ સિંહ હતો જેને આરોપી હરજિંદર સિંહ અને પિયારા સિંહ દ્વારા માત્ર કેટલીક

સામાન્ય ઇરાદાના કારણે ઇજાઓ થઈ હતી. પરંતુ ઘટના દરમિયાન આરોપી હરદેવ સિંહે તેજ કૌરના માથા પર કિરપાણનો ઘા માર્યો હતો અને વિચારણાનો પ્રશ્ન એ હતો કે શું તમામ આરોપી વ્યક્તિઓને ઇન્ડિયન પીનલ કોડની કલમ ૩૪ ની મદદથી સદર તેજ કૌરના ખૂનના ગુના માટે દોષિત ઠેરવી શકાય. આ કોર્ટે ઠેરવેલ કે આરોપી હરદેવ સિંહ દ્વારા તેજ કૌર પર કરાયેલો હુમલો તેનું વ્યક્તિગત કૃત્ય હતું અને પરિણામે અન્ય આરોપી વ્યક્તિઓને સદર તેજ કૌરના ખૂન માટે કલમ ૩૦૨/૩૪ હેઠળના ગુના માટે દોષિત ઠેરવી શકાય નહીં. પ્રશ્ન એ છે કે, જે તમામ વ્યક્તિઓએ પ્રત્યક્ષ હુમલો કર્યો હતો જેના પરિણામે ફરિયાદપક્ષના પક્ષકારોના કેટલાક સભ્યોના મૃત્યુ થયા હતા, તેઓ આવી વ્યક્તિઓના ખૂનનો સામાન્ય ઇરાદો ધરાવતા હતા કે કેમ તે હકીકતનો પ્રશ્ન રહેશે અને આવા સામાન્ય ઇરાદાના અસ્તિત્વનો કોઈ પ્રત્યક્ષ પુરાવો આપવો મુશ્કેલ છે અને તે માત્ર સંજોગો પરથી જ અનુમાનિત કરી શકાય છે. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, જ્યાં સુધી કેસના સાબિત થયેલા સંજોગોમાંથી જરૂરી અનુમાન તરીકે આવો સામાન્ય ઇરાદો સ્થાપિત ન થાય ત્યાં સુધી આરોપી વ્યક્તિઓ તેમના સંબંધિત પ્રત્યક્ષ હુમલાઓ માટે વ્યક્તિગત રીતે જવાબદાર હોઈ શકે છે અને અન્ય કોઈ વ્યક્તિ દ્વારા કરવામાં આવેલા કૃત્ય માટે નહીં. આરોપી વ્યક્તિઓ કેટલાક હથિયારોથી સજ્જ હતા તે માત્ર હકીકત જ ખૂન કરવા માટે તે તમામના સામાન્ય ઇરાદાને જવાબદાર ઠેરવવા માટે પૂરતી નથી, ખાસ કરીને જ્યારે હાથમાં રહેલા કેસમાં ફરિયાદપક્ષનો કેસ પોતે જ એવો છે કે આરોપી વ્યક્તિઓ મજૂરોને રોપણની

કામગીરી ચાલુ રાખતા અટકાવવાના એકમાત્ર હેતુથી ખેતરમાં આવ્યા હતા. સામાવાળા તરફથી હાજર રહેલા વિદ્વાન સિનિયર કાઉન્સેલ શ્રી સિંહાએ રજૂઆત કરી હતી કે દરેક વ્યક્તિ પોતાના કૃત્યના સ્વાભાવિક પરિણામો જાણે છે તેવું માની લેવામાં આવે છે અને તેથી મુખીયાના માણસોને મારી નાખવાનો લલકાર આપવામાં આવ્યા પછી આરોપી અપીલકર્તાઓએ તેમના હાથમાં રહેલા વિવિધ હથિયારો વડે બે મૃતક વ્યક્તિઓ પર હુમલો કર્યો હોવાથી, એવું માનવું જોઈએ કે તેઓએ અહમદ શાહ અને રઝાઉલ્લાહનું ખૂન કરવાનો સામાન્ય ઇરાદો વિકસાવ્યો હતો અને તેથી કલમ ૩૦૨/૩૪ હેઠળ તેમની દોષસિદ્ધિ સંપૂર્ણપણે ન્યાયી છે. અગાઉ જણાવ્યા મુજબ, જેઓ કેટલાક હથિયારોથી સજ્જ હોવાનું કહેવાય છે અને મૃતક પર હુમલો કરવાનો આક્ષેપ છે તે તમામ વ્યક્તિઓ મૃતકના ખૂનનો સામાન્ય ઇરાદો ધરાવતા હતા કે કેમ તે સ્થાપિત થયેલા અને મળી આવેલા તથ્યો અને સંજોગો પરથી શોધી કાઢવાનું રહેશે. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, હુમલાના હથિયાર, શરીરના જે ભાગ પર આવો હુમલો કરવામાં આવ્યો હતો, તેના કારણે થયેલી ઈજાઓનું સ્વરૂપ દર્શાવતા તબીબી પુરાવા અને બે વ્યક્તિઓના મૃત્યુના અંતિમ કારણની તપાસ કરવી જરૂરી રહેશે.

એવું જણાવી શકાય કે અહમદ શાહનું ખૂન કરવા બદલ આરોપી દુખમોપામ પાંડે, ઉત્તમ પાંડે, કામેશ્વર પાંડે, જીવરજી મિશ્રા, સર્બનારાયણ મિશ્રા, જનક દાસ, સંજમ પાંડે, ઉપેન્દ્ર નારાયણ પાંડે, તપેશ્વર પાંડે, જૈનંદન મિશ્રા, જુગેશ્વર મંડળ, કપિલેશ્વર મંડળને કલમ ૩ configured ૦૨/૩૪ હેઠળ

દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યા છે. સાક્ષીઓએ સ્થાપિત કર્યું છે કે દુખમોપાન પાંડે પાસે બંદૂક હતી, ઉત્તમ પાંડે પાસે લાકડી હતી, કામેશ્વર પાંડે પાસે ભાલો હતો, જીવરછ મિશ્રા પાસે ભાલો હતો, સર્વનારાયણ મિશ્રા પાસે બંદૂક હતી, જનક દાસ પાસે લાકડી હતી, સંજમ પાંડે પાસે લાકડી હતી, ઉપેન્દ્ર નારાયણ પાંડે પાસે લાકડી હતી, તપેશ્વર પાંડે પાસે ભાલો હતો, જૈનંદન મિશ્રા પાસે ભાલો હતો, જુગેશ્વર મંડળ પાસે લાકડી હતી અને કપિલેશ્વર મંડળ પાસે લાકડી હતી. અહમદ શાહના શબનું પોસ્ટમોર્ટમ કરનાર ડૉક્ટર, ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૩૨ ને તેના પર નીચે મુજબની ઇજાઓ મળી આવી હતી:

"તે જ તારીખે સાંજે ૪ વાગ્યે મેં તે જ ગામના હાકીમ શાહના પુત્ર અહમદ શાહના શબનું પોસ્ટમોર્ટમ પરીક્ષણ કર્યું અને નીચે મુજબ જાણવા મળ્યું:

૧. આગળના ભાગમાં બીજા જમણા ઇન્ટરકોસ્ટલ સ્પેસમાં છાતીની ગુહામાં આશરે ટ્રાન્સવર્સ પરફોરેટિંગ ઘા.

૨. આગળના ભાગમાં ચોથા જમણા ઇન્ટરકોસ્ટલ સ્પેસમાં છાતીની ગુહામાં આશરે ટ્રાન્સવર્સ પરફોરેટિંગ ઘા.

૩. જમણા હોઠ પર આશરે ૧" લાંબો લેસરેટેડ ઘા.

૪. નીચેના જડબામાં બંને ઇન્સિઝર્સ અને એક કેનાઇન દાંત તૂટેલા હતા.

૫. ઉપરના ડાબા જડબામાં બે દાંત અને જમણા ઉપરના જડબામાં ચાર દાંત તૂટેલા હતા. (બે ઇન્સિઝર્સ, એક કેનાઇન અને એક પ્રીમોલર).

૬. જમણા ખભા પર એક છોલાયેલો ઘા.

૭. છાતીની જમણી બાજુએ, ઉપરના ભાગમાં એક છોલાયેલો ઘા.

૮. પીઠની મધ્યમાં જમણી બાજુએ એક છોલાયેલો ઘા.

૯. બીજી અને ચોથી પાંસળીઓ આગળથી કપાયેલી હતી. તેઓ ઇજા નંબર ૧ અને ૨ ને અનુરૂપ હતી. ઇન્ટરકોસ્ટલ સ્નાયુઓ પણ કપાયેલા હતા. જમણી બાજુએ આગળના ભાગમાં પ્લુરા ૨ ઇંચ લાંબી કપાયેલી હતી. જમણા ફેફસાના ઉપરના ભાગમાં આગળથી... ૩" x ૧" x ૧" નો કાપો હતો. મધ્ય ભાગમાં પણ આગળથી કાપો હતો. છાતીની ગુહા લોહી અને લોહીના ગંઠાવાઓથી ભરેલી હતી, લગભગ ઝાંખી. હૃદયના બંને ખાના ખાલી હતા."

ડૉક્ટરના જણાવ્યા અનુસાર ઇજા નંબર ૧ અને ૨ કોઈ તીક્ષ્ણ અણીદાર હથિયારના કારણે થયેલી ઘાતક ઇજાઓ હતી અને મૃત્યુ આઘાત, રક્તસ્ત્રાવ અને મહત્વપૂર્ણ અંગોને ઇજા થવાને કારણે થયું હતું. મૃતકને થયેલી ઇજાઓના સ્વરૂપ પરથી વ્યાજબી રીતે કહી શકાય કે બે ઘાતક ઇજા નંબર ૧ અને ૨ ભાલાના હુમલાનું પરિણામ હોઈ શકે છે. જમણા હોઠ પરનો લેસરેટેડ ઘા, જમણા જડબામાં બંને ઇન્સિઝર્સ અને એક કેનાઇન દાંતનું તૂટવું, ઉપરના ડાબા

જડબામાં બે દાંત અને જમણા ઉપરના જડબામાં ચાર દાંતનું તૂટવું, જમણા ખભા પર જોવા મળેલો છોલાયેલો ઘા, જમણી બાજુની છાતી પર જોવા મળેલો છોલાયેલો ઘા અને પીઠની મધ્યમાં જમણી બાજુએ જોવા મળેલો છોલાયેલો ઘા લાકડીના કારણે થઈ શકે છે. મૃતક અહમદ શાહના શબ પર મળી આવેલી ઈજાઓના સ્વરૂપ અને લાકડી ધારણ કરેલા આરોપીઓ એટલે કે આરોપી ઉત્તમ પાંડે, જનક દાસ, સંજમ પાંડે, ઉપેન્દ્ર નારાયણ પાંડે, જોગેશ્વર મંડળ અને કપિલેશ્વર મંડળ દ્વારા ઉપયોગમાં લેવાયેલા હુમલાના હથિયારોના સ્વરૂપ અને અહમદ શાહના શરીરના જે ભાગ પર તેઓએ હુમલો કર્યો હતો તેના પરથી, તેઓ અહમદ શાહનું ખૂન કરવાનો સામાન્ય ઈરાદો ધરાવતા હતા તેવું માનવું શક્ય ન હોઈ શકે. કલમ ૩૪ ના હેતુઓ માટે સામાન્ય ઈરાદાનું અનુમાન કરવા માટે, કેસના પુરાવા અને સંજોગોએ શંકાને કોઈ સ્થાન આપ્યા વિના સ્થાપિત કરવું જોઈએ કે વિવિધ આરોપીઓ વચ્ચે મનની બેઠક અને વિચારોનું જોડાણ થયું હતું અને તેના અમલીકરણમાં આરોપી વ્યક્તિઓના પ્રત્યક્ષ કૃત્યો બહાર આવ્યા હતા. અગાઉ જણાવ્યા મુજબ ફરિયાદપક્ષનો કેસ પોતે જ એવો છે કે તેઓ મજૂરોને રોપણની કામગીરી ચાલુ રાખતા અટકાવવા આવ્યા હતા પરંતુ કેટલાક આરોપી વ્યક્તિઓ દ્વારા લલકાર આપવામાં આવતા ત્વરિત ક્ષણે હથિયારોથી સજ્જ વ્યક્તિઓએ મૃતક પર હુમલો કરવાનું શરૂ કર્યું હતું. પરંતુ શરીરના મહત્વના ભાગો પર ન હોય તેવા હુમલા પરથી પણ જે આખરે કેટલીક નાની ઈજાઓ પહોંચાડવામાં પરિણમ્યો હતો, તે વ્યાજબી શંકાથી પર એ સ્થાપિત કરવા માટે

પૂરતો ન હોઈ શકે કે તેઓ મૃતક અહમદ શાહનું ખૂન કરવાનો સામાન્ય ઇરાદો પણ ધરાવતા હતા. આ બાબતને ધ્યાનમાં લેતા, મૃતક અહમદ શાહનું ખૂન કરવા બદલ અપીલકર્તાઓ ઉત્તમ પાંડે, જનક દાસ, સંજમ પાંડે, ઉપેન્દ્ર નારાયણ પાંડે, જોગેશ્વર મંડળ અને કપિલેશ્વર મંડળની ઇન્ડિયન પીનલ કોડની કલમ ૩૦૨/૩૪ હેઠળની દોષસિદ્ધિ ટકી શકે નહીં અને તેને રદ કરવામાં આવે છે, તેના બદલે તેઓને કલમ ૩૨૫/૩૪ હેઠળ દોષિત ઠેરવવામાં આવે છે અને પાંચ વર્ષની સખત કેદની સજા ભોગવવાનો હુકમ કરવામાં આવે છે. એ વાત ચોક્કસપણે સાચી છે કે તેના પર ગોળીબારની કોઈ ઇજા નથી પરંતુ તે દુખમોપવ્રામ પાંડે અને સર્બનારાયણ મિશ્રા છે જેમણે ઉત્તમ પાંડેના આદેશ પર પહેલા તેમના હાથમાં રહેલી બંદૂકોમાંથી ગોળીબાર કર્યો હતો, ત્યારબાદ અન્ય તમામ લોકોએ તેમના હાથમાં રહેલા સંબંધિત હથિયારો વડે હુમલો કર્યો હતો. તે સ્થિતિ હોવાને કારણે, દુખમોપવ્રામ પાંડે અને સર્બનારાયણ મિશ્રા પણ કલમ ૩૦૨/૩૪ હેઠળ જવાબદાર ગણી શકાય અને નીચેની અદાલતો દ્વારા તેમને યોગ્ય રીતે દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યા છે.

રજાઉલ્લાહનું મૃત્યુ નિપજાવવા બદલ નીચેની ૧૨ આરોપી વ્યક્તિઓને ઇન્ડિયન પીનલ કોડની કલમ ૩૦૨/૩૪ હેઠળ દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યા છે:

ક્રમ	આરોપીનું નામ	પક્ષકાર ક્રમ
૧.	દુખમોપવ્રામ પાંડે	એ-૧
૨.	શિવ નારાયણ ઠાકુર	એ-૩

૩.	શિવશેખર પાંડે	એ-૬
૪.	સર્વનારાયણ મિશ્રા	એ-૮
૫.	સુખરામ મિશ્રા	એ-૧૦
૬.	સૌખીલાલ યાદવ	એ-૧૫
૭.	નવલ કિશોર પાંડે	એ-૧૭
૮.	જોગેન્દ્ર નારાયણ પાંડે	એ-૧૮
૯.	મહેન્દ્ર નારાયણ પાંડે	એ-૨૧
૧૦.	રામચંદ્ર પાંડે	એ-૨૫
૧૧.	જૈનંદન મિશ્રા	એ-૩૫
૧૨.	અમીરી લાલ યાદવ	એ-૪૬

આ આરોપી વ્યક્તિઓમાંથી દુખમોપવન પાંડે પાસે બંદૂક હતી, શિવ નારાયણ ઠાકુર પાસે ગદાસા હતો, શિવશેખર પાંડે પાસે ગદાસા હતો, સર્વનારાયણ મિશ્રા પાસે બંદૂક હતી, સુખરામ મિશ્રા પાસે ભાલો હતો, સૌખીલાલ યાદવ પાસે ભાલો હતો, નવલ કિશોર પાંડે પાસે ગદાસા હતો, યોગેન્દ્ર નારાયણ પાંડે પાસે ગદાસા હતો, મહેન્દ્ર નારાયણ પાંડે પાસે ગદાસા હતો, રામચંદ્ર પાંડે પાસે ભાલો હતો, જૈનંદન મિશ્રા પાસે ભાલો હતો અને અમીરી લાલ યાદવ પાસે ભાલો હતો. ડૉક્ટર, ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૩૨ ને રજાઉઠ્યાહના શબ પર નીચે મુજબની ઇજાઓ મળી આવી હતી:

"૧. માથાના પાછળના ભાગના નીચલા હિસ્સા પર, ઓસિપિટલ હાડકાના નીચલા ભાગ પર આશરે થોડો અંડાકાર આકારનો ઇન્સાઈઝ ઘા.

૨. ડાબા કાનના લોબ્યુલથી ૧" નીચે પંચર્ડ ધા.

૩. ત્રીજા ડાબા ઈન્ટર કોસ્ટલ સ્પેસમાં આગળના ભાગથી... નીચેની તરફ મધ્યમાં પરફોરેટિંગ ધા.

૪. પેટ પર ડાબી બાજુએ, ઉપરના ભાગમાં પેટની ગુહામાં પરફોરેટિંગ ધા.

૫. પેટ પર ડાબી બાજુએ, આગળના ભાગમાં પેટની ગુહામાં પરફોરેટિંગ ધા.

૬. જમણા હાથ પર આગળના ભાગમાં ત્રાંસો પંચર્ડ ધા.

૭. ડાબી આંખની નીચે છોલાયેલો ધા.

૮. ડાબા ઘૂંટણ પર ઈન્સાઈઝ ધા.

૯. ડાબા પગના નીચલા ત્રીજા ભાગમાં ટિબિયા અને ફિબ્યુલાનું કમ્પાઉન્ડ ફ્રેક્ચર.

૧૦. ડાબા પગના નીચલા ભાગમાં લેસરેટેડ નિશાનો સાથે આશરે લગભગ ગોળ છિદ્ર (પ્રવેશનો ધા).

૧૧. મેડિયલ મેલિઓલીની નીચે ડાબા પગ પર લેસરેટેડ ધા બહાર નીકળવાનો ધા.

ઈજા નંબર ૧૧ માંથી પ્રોબ દાખલ કરવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો, તે ઈજા નંબર ૧૧ માંથી બહાર આવ્યો. ઈજા પામેલા ભાગને ખોલતા ફિબિયા અને ફિબ્યુલાનો નીચલો ભાગ ક્રોસ થયેલો જોવા મળ્યો હતો. ઈજા નંબર ૧૦ ડાબા પગના નીચલા ભાગમાં આગળ સ્થિત હતી.

૧૨. જમણા પગના નીચલા ભાગમાં, મધ્યમાં લેસરેટેડ ઘા.

૧ configured ૩. જમણા ઘૂંટીના સાંધા પર આગળના ભાગમાં પંચર્ડ ઘા.

૧૪. જમણા પગ પર આગળના ભાગમાં હાડકા સુધીનો પંચર્ડ ઘા.

૧૫. ડાબા પગના તળિયા પર પંચર્ડ ઘા.

ડાબી બાજુની ત્રીજી પાંસળી આગળથી કપાયેલી જોવા મળી હતી, ત્રીજી ડાબી સ્પેસના ઈન્ટરકોસ્ટલ સ્નાયુઓ પણ... ઈજા નંબર ૩ મુજબના પરિમાણના હતા, પ્લુરા પણ આગળથી ૨" લંબાઈમાં કપાયેલી હતી. છાતીમાં લોહી અને લોહીના ગંઠાવા હતા, આશરે ડાબા ફેફસાનો ભાગ આગળથી ૩" x ૧/૨" x ૧" કપાયેલો હતો. હૃદયના ખાના ખાલી હતા, દરેક આગળ અને બીજું બાજુ પર સ્થિત હતું. પેટ નોર્ટોલેટરલ સપાટી પર ગ્રેટર કર્વેચર સાથે ૧/૬" x ૧/૬" પેટની ગુહા સુધી પરફોરેટ થયેલું હતું. પેટની અંદર થોડો ઘાટો પ્રવાહી અને પેટની બહાર થોડો પ્રવાહી જોવા મળ્યો હતો. બરોળ પણ આગળના ભાગમાં

આશરે ૧/૬" વ્યાસમાં પંચડ હતી જેની ઊંડાઈ ૧/૪ હતી. પેટની ગુહામાં પણ થોડું લોહી અને લોહીના ગંઠાવા એકઠા થયેલા હતા."

ડૉક્ટરના જણાવ્યા અનુસાર આ તમામ ઇજાઓ મૃત્યુ પહેલાની પ્રકૃતિની હતી અને ઇજા નંબર ૧, ૩, ૪ અને ૫ ઘાતક હતી. ડૉક્ટરે એ પણ જણાવ્યું કે ઇજા નંબર ૧ અને ૮ તીક્ષ્ણ કાપવાના હથિયારથી થઈ શકે છે. ઇજા નંબર ૯, ૧૦ અને ૧૧ ગોળીબારના કારણે થઈ હતી. ઇજા નંબર ૨, ૩, ૪, ૫, ૬, ૧૨, ૧૩, ૧૪ અને ૧૫ કોઈ તીક્ષ્ણ અણીદાર હથિયાર દ્વારા થઈ હતી અને મૃત્યુ આઘાત, રક્તસ્ત્રાવ અને મહત્વપૂર્ણ અંગો પરની ઇજાઓને કારણે થયું હતું. ખૂનના કેસમાં જ્યાં સંતોષકારક પુરાવા દ્વારા સ્થાપિત થાય છે કે તમામ આરોપીઓ એકબીજા સાથે મળીને કામ કરી રહ્યા હતા અને હુમલો કરવામાં એકબીજા સાથે સંકળાયેલા હતા અને મૃતક પર બહુવિધ ઇજાઓ મળી આવી હતી, તે શંકાને કોઈ સ્થાન આપતું નથી કે તમામ આરોપીઓ મૃત્યુ નિપજાવવાનો સામાન્ય ઇરાદો ધરાવતા હતા (જુઓ આદેર પીઠા વાજશી અને અન્ય વી. ગુજરાત રાજ્ય, એ.આઈ.આર. (૧૯૮૩) એસ.સી. ૫૯૯. મૃતક રઝાઉદ્દાહના શબ પર મળી આવેલી ઇજાઓના સ્વરૂપ અને આરોપીઓના હાથમાં રહેલા હુમલાના હથિયારોને ધ્યાનમાં લેતા, એવું માનવું મુશ્કેલ રહેશે કે તે બધા રઝાઉદ્દાહને મારી નાખવાનો સામાન્ય ઇરાદો ધરાવતા ન હતા જે ઉત્તમ પાંડેના આદેશ પર ત્વરિત ક્ષણે વિકસ્યો હતો. વાસ્તવમાં તેમના હાથમાં

જીવલેણ હથિયારો સાથે તેઓએ મૃતક રઝાઉદ્દાહ પર નિર્દયતાથી હુમલો કર્યો હતો અને તેથી કલમ ૩૦૨/૩૪ હેઠળ તેમની દોષસિદ્ધિ સંપૂર્ણપણે ન્યાયી છે.

જ્યાં સુધી ૧૯૮૨ ની ક્રિમિનલ અપીલ નંબર ૧૯૮ નો સંબંધ છે ત્યાં સુધી અપીલકર્તાઓને ઇન્ડિયન પીનલ કોડની કલમ ૧૪૭ હેઠળ દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યા છે અને ઘટનાના કેટલાક ચક્ષુદર્શી સાક્ષીઓને ધ્યાનમાં લેતા જેમાંથી ઘણા ઇજાગ્રસ્ત સાક્ષીઓ છે અને તે સાક્ષીઓ પર વિદ્વાન સેશન્સ જજ તેમજ હાઇકોર્ટ દ્વારા વિશ્વાસ મૂકવામાં આવ્યો છે અને અન્ય અપીલમાં તેમના પુરાવાઓની ચર્ચા કરતી વખતે અમે પણ તેમની જુબાની પર વિશ્વાસ કર્યો છે, અમને આ અપીલમાં અપીલકર્તાઓ સામે પસાર કરાયેલી દોષસિદ્ધિ અને સજામાં કોઈ ખામી જણાતી નથી, અને તેથી, સદર અપીલ ફગાવી દેવામાં આવે છે.

આખરી પરિણામ સ્વરૂપે, તેથી, અપીલકર્તાઓ ઉત્તમ પાંડે, જનક દાસ, સંજમ પાંડે, ઉપેન્દ્ર નારાયણ પાંડે, જોગેશ્વર મંડળ અને કપિલેશ્વર મંડળની અહમદ શાહનું ખૂન કરવા બદલ ઇન્ડિયન પીનલ કોડની કલમ ૩૦૨/૩૪ હેઠળની દોષસિદ્ધિ અને તે હેઠળ પસાર કરાયેલી સજા રદ કરવામાં આવે છે, તેના બદલે તેઓને કલમ ૩૨૫/૩૪ હેઠળ દોષિત ઠેરવવામાં આવે છે અને તેઓને પાંચ વર્ષની સખત કેદની સજા ભોગવવાનો હુકમ કરવામાં આવે છે. અન્ય આરોપી વ્યક્તિઓ એટલે કે દુખમોપાન પાંડે, કમલેશ્વર પાંડે, જીવરણ મિશ્રા, સર્વનારાયણ મિશ્રા, તપેશ્વર પાંડે અને જૈનંદન મિશ્રાની અહમદ શાહનું ખૂન કરવા બદલ ઇન્ડિયન પીનલ કોડની કલમ ૩૦૨/૩૪ હેઠળની દોષસિદ્ધિ અને

તે હેઠળ પસાર કરાયેલી સજાની પુષ્ટિ કરવામાં આવે છે. તમામ ૧૨ આરોપી વ્યક્તિઓ, એટલે કે, દુખમોપામ પાંડે, શિવ નારાયણ ઠાકુર, શિવશેખર પાંડે, સર્વનારાયણ મિશ્રા, સુખરામ મિશ્રા, સૌખીલાલ યાદવ, નવલ કિશોર પાંડે, યોગેન્દ્ર નારાયણ પાંડે, મહેન્દ્ર નારાયણ પાંડે, રામચંદ્ર પાંડે, જૈનંદન મિશ્રા અને અમીરી લાલ યાદવની એસ.કે. રજાઉદ્ધાહનું ખૂન કરવા બદલ કલમ ૩૦૨/૩૪ હેઠળની દોષસિદ્ધિ અને તે હેઠળ પસાર કરાયેલી સજાની પુષ્ટિ કરવામાં આવે છે. અન્ય આરોપો પર તેમની દોષસિદ્ધિ અને સજા યથાવત રહેશે. ૧૯૮૨ ની ક્રિમિનલ અપીલ નંબર ૧૯૭ ને ઉપર દર્શાવેલ હદ સુધી આંશિક રીતે મંજૂર કરવામાં આવે છે. ૧૯૮૨ ની ક્રિમિનલ અપીલ નંબર ૧૯૮ ના અપીલકર્તાઓની દોષસિદ્ધિ અને સજાની પુષ્ટિ કરવામાં આવે છે. ૧૯૮૨ ની ક્રિમિનલ અપીલ નંબર ૧૯૮ ફગાવી દેવામાં આવે છે.

જામીન પર રહેલા આરોપી અપીલકર્તાઓને સજાનો બાકીનો સમયગાળો ભોગવવા માટે શરણાગતિ સ્વીકારવાનો નિર્દેશ આપવામાં આવે છે અને જો તેઓ શરણાગતિ સ્વીકારવામાં નિષ્ફળ જશે તો સજા ભોગવવા માટે તેમની ધરપકડ કરવા માટેના પગલાં લેવામાં આવી શકે છે.

અપીલો મંજૂર.

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.